

De Reformatie

WEEKBLAD FOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:**KERKEUJK LEVEN 897**

B. Luiten

Ben ik mijn broeders hoeder?

Nog even over de belijdenis-
catechisatie**MEDITATIE 902**

P.J.C. Colijn

De hel

WANDELEN MET GOD 903

B. Luiten

In het Woord is leven

UIT DE KERKEN 904**ACHTERGRONDEN 905**

G. Kwakkel

Ambachtelijk en betrokken

SCHRIFTSTUDIE 908

A.S. van der Lugt

Gemotiveerd door ervaring

**OPVOEDING EN
ONDERWIJS 910**

J.J.D. Baas

Opvoeder met zondebesef is
opvoeder in genade**KERK EN LITURGIE 915**

J. Smelik

De gezangenkritiek
herhaalt zich (II - slot)**MEEGELEZEN 919**Concreet leven met God - ook
met je verstand!**EN VERDER**

persberichten

KERKELIJK LEVEN / B. Luiten

BEN IK MIJNS BROEDERS HOEDER?

*D*at was een tamelijk brutale vraag van Kaïn. Niet alleen omdat hij zojuist Abel had doodgeslagen. Maar ook omdat hij net deed alsof hij voor zijn broer géén hoeder zou zijn. Hij ontkent (quasi non-chalant) de verantwoordelijkheid, waarin: God hem aanspreekt,

De vraag

Uitgangspunt voor vandaag is precies diezelfde vraag, maar dan anno 2002. Ben ik (doorsnee gemeentelid m/v) de pastor van mijn broeder en zuster? Het antwoord daarop is van vitaal belang voor het gemeentelven, voor de visie op het geheel van het pastoraat. Is dat de taak van de ambtsdragers alleen, of kun je ook spreken van pastoraat onderling? Let wel: dan niet als hobby, maar als roeping, van God. gemeentebreed? Daar wordt niet gelijk over gedacht. Wel dat je voor elkaar een broeder en een zuster bent, met alle verbondenheid en zorg voor elkaar. Daarover is (in theorie) geen verschil van

mening. Maar wel over het 'herderlijke' toezicht en opzicht, waardoor het eigenlijke 'pastoraat' inhoud wordt gegeven. De vraag is, of dat typisch ambtelijk moet zijn en blijven, of dat je dat ook inag (en moet) bevorderen in de onderlinge omgang, in de kleine wijk en in andere contacten.

De samenhang

Het antwoord op deze vraag begon eigenlijk al in mijn artikel van vorige week: 'Samen in dienst van de Opperherder'. Een belangrijk element daarin was de gedachte, dat de ambtsdrager alleen dan een goede 'huisverzorger' kan zijn in het huis van God, als hij eerst zelf de rijkdom

van het huis weet te vinden en te ervaren. Je kunt alleen zorgen voor een ander, als je eerst voor je laat zorgen en zelf daarin Jezus aanvaardt. en je voor 100% aan Hem toevertrouwt. Het geven is altijd een kwestie van eerst zelf ontvangen en dan doorgeven. Op die manier komt Christus zelf in alle zorg naar voren. wordt zichtbaar wie **Hij is**. Daarbij zagen we (heel opvallend), dat het specifieke woord 'huisverzorger', waarmee de ambtsdrager wordt getypeerd. ook wordt gebruikt voor alle gemeenteleden. Ieder wordt opgeroepen met de ontvangen gaven iets van God aan elkaar door te geven, in spreken en han-

delen. Zo zorgen zij allen voor het huis van God, het huis van levende stenen. Op die manier wordt de grens **tussen** ambt en gemeente flinterdun. Ja, is er eigenlijk wel een grens? Is er iets wat een ambtsdrager wel mag. maar een gemeentelid niet? Ik zou geen voorbeeld wein. Het is veeleer zo, dat de ambtsdrager leiding geeft in het dienstbetoon. waar-toe God ons allen roept. Die leiding, ja, die is specifiek ambtelijk. Maar inhoudelijk voegt dat niets toe aan het Woord van God, hoe dat ook bediend wordt. van de kansel, op huisbezoek, in de kleine wijk of onder vier ogen. De meest eenvoudige gemeenteleden mogen aan elkaar de verzoening bedienen, onder vier ogen, in Gods naam (Mat.18:15). Daar voegt een kerkenraad niets aan toe, sterker nog, je hoeft het de ouderlingen **niet** eens te rap-porteren.

Ziet toe op elkaar

Maar daar blijft het niet bij. Er is nog een specifiek woord in de bijbel voor de herders van de gemeente. Zij zijn gesteld tot 'opziener', in het grieks *episkopos*. Letterlijk is dit beter te vertalen met 'omziener': de ouderling ziet als herder om naar de kudde van Jezus Christus. Geheel ten onrechte is bij Rome dit *episkopos* verworpen tot een elitaire 'bisschop', met alle hoogheid daaraan verbonden. Want dit bijhelse woord tilt de ambtsdrager niet boven de gemeente uit, juist niet!

Het woord *episkopos* komt maar een paar keer voor in de Schrift. En wat zien we dan? Het wordt gebruikt voor een ouderling, maar (in afgeleide vorm) ook gewoon aan het adres van gemeenteleden, om die aan het werk te zetten. Zo lezen we in Hebr. 12:15: '**Ziet daarbij toe**, dat niemand verachtte van de genade Gods, dat er geen bittere wor-

tel opschiet en verwarring sticht, en daardoor zeer velen besmet zouden worden'. Daar staat dezelfde aanduiding. in een werkwoordsvorm, gezegd tegen de hele gemeente: **ziet toe** op elkaar, **ziet** om naar elkaar, weest allemaal een *episkopos* voor elkaar!

Opnieuw moet de conclusie zijn, dat in het toezien en opzien niet iets wordt gereserveerd voor het ambt. De ouderling krijgt wel een eigen taak en verantwoorde-lijkheid hierin, maar het blijft iets dat leeft in heel de gemeente. Hoe kan het ook anders? Dit is niet een **stukje** theorie, maar pure geloofspraktijk. Als wij allen iets van Christus mogen doorgeven, **dan komt toch héél zijn gezindheid onder ons tot leven?!** Dus juist zijn zorg en liefde als de Goede Herder, zijn aandacht, zijn vermaning, zijn bemoediging, en in dat alles zijn wil om te 'hoeden', om te bewaken en te bewaren. Het is er helemaal naast om dat deel van het beeld van Christus aan een groep in de gemeente toe te vertrouwen. Het zou niet eens kunnen. Kunnen wij het beeld van Christus onderling verdelen...?

Liefdevolle belangstelling

Nu is direct de tegenwerping te verwachten: maar dat kan niet iedereen! Niet iedereen kan loch ouderling zijn, of een verkapte ouderling? Eenvoudig omdat de Geest mensen verschillend toerust met zijn gaven. Je kunt niet van ieder gemeentelid verwachten dat die moeilijke situaties kan opvangen, kan leiding geven in een pastoraal gesprek, enz. Inderdaad, dat is zo. En daarin blijft dan het verschil aanwezig tussen de ambtsdrager en de andere gemeenteleden: de ambtsdrager is geroepen tot zijn ambt op grond van de gaven die hij heeft ontvangen om een herder te zijn in zijn wijk. Op die manier gaat hij van adres naar

KERNREDACTIE
DRS. G. J. VAN MIDDELKOOP.
PROF. DR. B. KAMPHUIS

OVERIGE REDACTIELEDEN.
DR. E.A. DE BOER.
DRS. A.L. Th. DE BRUIJNE,
DRS. I.D. HAARSTMA, DRS. P. HOUTMAN,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES,
J. WESTERT.

MEDEWERKERS
J.J.D. BAAS, DRS. E. BRINK.
J.M. DE JONG,
DRS. G. HOKSBERGEN,
DRS. A.S. VAN DER LUGT,
DR. J. SMELIK, DRS. H. YELDMAN

REDACTIE-ASSISTENT
H. PRINS. Meulenbeldlaan 159. 7602 XK Almelo.
tel. 0546-870843. E-mail: reformatie@wxs.nl

Alle stukken incl. persberichten en overige redactionele meldingen bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen
(reformatie@wxs.nl)

UITGEVER:
Print Media bv, Bedum Technische Realisatie
Scholma Druk bv, Bedum.

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES.
Scholma Druk, postbus 7, 9780 AA Bedum
Telefoon: 050 - 3013636. Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie)
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank. 66 30 92 620

ABONNEMENT:
€ 47,- per jaar Studenten € 35,- per jaar (binnenland), € 92,50,- per jaar (buitenland)
Opzegging dient 1 maand voor het verstrijken van het lopende kalenderjaar te geschieden

Losse nummers € 1,20 (incl. Porto).

 De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en slechtzienden Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES
Prijs: € 0,45 per mm. Contradtarief op aanvraag

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

adres. en in bijzondere moeiten is hij de aangewezen persoon om te helpen.

Maar intussen blijft ook waar, dat de ambtsdrager werk doet waartoe de *Merc ons allen* roept. Letterlijk staat dat **zo** in het bevestigingsformulier. En het blijkt nu **ook** uit de toepassing van het woord *episkopos*. Gaan we dan allemaal leiding geven? Hebben we ineens allemaal bijzondere gaven op het pastorale vlak ontvangen? Nee. Maar wel gewoon *gaven*, die ingezet willen worden.

Ik denk aan I Kor 12:26: 'als één lid lijdt, lijden alle leden mee, als één lid eer ontvangt, delen allen in de vreugde'. Moet je daar bijzondere gaven voor hebben? Nee. een hartelijke interesse is voldoende. En je moet elkaar kennen, uiteraard, elkaar willen *zien*, anders kun je ook niet *omzien*.

'Draagt elkanders lasten' (Gal.6:2), is dat een opdracht voor de kerkenraad alleen? Absoluut niet, dit vloeit voort uit het onderlinge omzien naar elkaar. Dat je er naar vermogen op *toeziet*, dat voor niemand de last te zwaar wordt, en dat niemand vertraagt, door welke reden **ook**.

'Het woord van Christus wone rijkelijk in u, zodat u in alle wijsheid elkaar leert en terechtwijst' (Col.3:1h). Jazeker, die taak wordt neergelegd in de volle breedte van het gemeenteleven. Moet je voor die wijsheid gestudeerd hebben, ontwikkeld zijn? Mag, hoeft niet. **Levenswijsheid** is niet afhankelijk van een academische graad, ze wordt bijv. gevonden bij de gelovige vaders en moeders van Spr.1:8,9. En hij de arme man, die niet in tel was, maar door zijn wijsheid een stad had kunnen redden (Pred.9:13-15). Op die manier hoeft dit voor niemand te hoog gegrepen te zijn. De kleine wijk moet ook niet te hoog willen grijpen, ze zou zich

al gauw vertillen aan specifieke problematiek. Een typische valkuil is dat. Het doel is in alle eenvoud: om handen en voeten te geven aan de liefdevolle belangstelling in elkaars welzijn als mens en als christen. Zeker, die belangstelling vanuit Christus heeft de ambtsdrager ook als motivatie. Daarin zit het **gemeenschappelijke**. Tegelijk heeft die ambtsdrager een bijzondere roeping op grond van zijn gaven, daarin zit het verschil dat in de praktijk zal blijken.

Elkaar meenemen

De kleine wijk is inmiddels niet meer weg te denken. Daar ontmoet je elkaar in de veelsoortigheid zoals Christus die geeft. En je ziet niemand over het hoofd. Door de beperkte omvang is het mogelijk dat al de leden aandacht geven aan elkaar. Ook de kinderen kunnen er gerust bij zijn. Zo ga je echt lijken op een groot gezin, kinderen van één Vader, die ook echt samen wonen (Psalm 133).

Het toezien op elkaar, wanneer gebeurt dat dan? Dat vindt heel natuurlijk plaats, soms ongemerkt. Want toezien en omzien betekent dat je elkaar trekt, meetrekt in de goede richting. Dat je ziet wanneer iemand het moeilijk heeft of op een andere manier achterblijft. Wanneer je elkaar dan opzoekt en meeneemt is dat helemaal in de geest van de Goede Herder.

Daar, in die kleinere eenheden, daar leeft de gemeente. De kleine wijk is overzichtelijk, en toch groot genoeg om iets van de veelzijdigheid van het hele lichaam te ervaren. Oud en jong, eenvoudig en ontwikkeld, getrouwd en ongetrouwd, voeruitstrevend en behoudend, en noem alles maar op: als je elkaar niet uitzoekt maar gewoon aanvaardt als je naaste geloofsgenoten krijg je oog voor de veelzijdigheid van de Heilige Geest.

Daar gebeurt het, gewoon waar Christus je een plaats geeft en aan elkaar toevertrouwt. Om elkaar mee te nemen, elkaar op te vangen, om tijdig te signaleren **als** iemand vervreemd is van de genade. Als het daar niet gebeurt, aan de basis, is er geen kerkenraad die dat compenseren kan. **Pastoraat en diaconaat willen diep in de gemeente geworteld zijn.**

Alle leden ingeschakeld

Het mag duidelijk zijn dat ik daarom hecht aan de erkenning van de onderlinge *pastorale en diaconale* roeping. Zowel de aanduiding 'huisverzorger' als het typisch pastorale 'opzien' en 'toezien' worden in de Schrift gemeentebreed toegepast. Zo kennen wij in de gemeente Zwolle-Centrum inmiddels ook de figuur van de *pastorale wijk-assistent (m/v)*. Is dat een ambtsdrager? Nee, en ook niet op verkapte wijze. Deze assistent krijgt **geen** enkele kerkenraadsverantwoordelijkheid. Maar het is iemand die doet, wat heel de kleine wijk zou kunnen doen: christelijke aandacht geven aan een bepaald aantal adressen in de omgeving, in de eigen wijk. Een ideale tussenvorm voor al die situaties waarin de kleine wijk nog onvoldoende functioneert, door welke oorzaak dan ook. Heel geschikt ook voor diegenen, die pastoraal/diaconaal zich willen inzetten, maar voor wie een plaats in de kerkenraad niet in beeld is. De pastoraal wijk-assistent draagt uiteraard wel pastorale verantwoordelijkheid, en is daarvan verantwoording verschuldigd aan de ambtsdragers in de wijk. Een belangrijk aspect daarbij is, wanneer het pastorale en diaconale omzien naar elkaar een zaak is van *alle* leden, dat op die manier ook de zusters der gemeente haar waardevolle bijdrage hierin kunnen geven. Er

zijn situaties genoeg waarin het gewenst is dat daarin een vrouw betrokken wordt. Soms is dat zelfs beter. De vraag of zij kerkenraadslid mogen zijn is hierbij niet aan de orde. Daar zit m.i. de moeite ook niet. Nee, de pijn wordt door de zusters gevoeld wanneer alles wat met pastoraat te maken heeft aan de kerkenraad wordt uitbesteed en er voor de gewone gemeenteleden niets meer overblijft. Dan staan ineens *vele leden* en *alle zusters* aan de zijlijn in de praktijk van het pastoraat. Iets wat in het licht van de Schrift niet te verdedigen valt.

Waar blijft de ambtsdrager?

Heeft de ambtsdrager nog wel wat te doen, dan? Die vraag heb ik al heel wat keren horen klinken.

Ik vind het een beetje rare vraag. We zijn als gemeente toch niet geroepen om het ambt tot volle glorie te brengen? Het is net andersom: het eenvoudige, nederige ambt is bedoeld om de gemeente te doen leven als de bruid van Christus. Het doel is, dat zij in al haar delen leeft in en door haar Heiland. Als dat gebeurt, als de gemeente daarin

groeit, zal ongetwijfeld de persoon van de ambtsdrager minder belangrijk worden. Is hij dan beledigd? Welnee, hij zal de eerste zijn om zich daarin te verheugen (Joh. 3:29,30j).

En er blijft genoeg te doen, op allerlei manier, voor de groei van binnenuit en van buitenaf, voor alle gemeenteleden en voor hun ambtsdragers. Maar het punt is, dat daar nu soms zo weinig van terecht komt. Wanneer alle beschikbare pastorale energie vrijwel alleen van ambtsdragers wordt verwacht, en vervolgens vrij snel opgeslorpt wordt door enkele in het oog springende situaties, kan de vitaliteit van de gemeente daar ernstig onder lijden.

Terwijl ik dit schrijf, wordt mijn oog getroffen door een stukje in het Nederlands Dagblad, dat daar precies over gaat. 'Pastoraat in kerk vergt te veel tijd', zo luidt het kopje op pagina 1 van de krant van vrijdag 16 augustus. 'Pastoraat' in de zin van 'we zitten hief samen van de ambtsdrager te verwachten, die dan verder nergens meer aan toekomt'. Pastorale hulp voor gevangenen, prostituees, daklozen, asielzoekers, etc. schiet er dan helemaal bij in. Om van het leiding geven

in de evangelisatie maar te zwijgen.

Terwijl het anders kan. Gemeenteleden hebben elkaar opgezocht, toegerust met een zekere leidraad, en elkaar geholpen. De vraag naar ambtelijke aandacht nam daardoor met 80% af, zodat veel ruimte en energie vrijkwam voor allerlei aandachtsvelden die tot dan meer een blinde vlek waren geweest.

Daar blijft dus de ambtsdrager. Op die manier is zijn wijk voor hem normaal te bearbeiten, zonder het permanente gevoel overbelast te zijn en tekort te schieten. Bovendien wordt zo zijn blikveld wijder, kan hij de gelovigen in meerdere opzichten voorgaan en stimuleren (daar is hij voor!), hetgeen de aanwezigheid van de gemeente in de samenleving zeer ten goede zal komen.

Antwoord

Ja.

Ik (m/v) hen de hoeder van mijn zuster en mijn broeder.

Wat ik zelf ben, kan ik niet uitbesteden.

Want dan heb ik het niet meer.

En zou dan Gods liefde in mij blijven?

NOG EVEN OVER DE BELIJDENISCATECHISATIE

Enige tijd geleden schreef ik over de belijdeniscatechisatie. En over de jeugd, die wel van harte wil geloven, maar steeds minder beseft wat gereformeerd is. In dat kader kritiseerde ik de inhoud van het nieuwste deeltje van de serie Ik Geloof. Het deeltje dat speciaal geschreven is voor de belijdeniscatechisatie.

Kritiek

Het had mij getroffen dat daarin de persoonlijke geloofservaring een grotere plaats had gekregen dan de geloofsinhoud. Het aantal catechismusvragen en -antwoorden dat daarin voorkomt en enigszins behandeld wordt is op de vingers van één hand te tellen. ik gaf uiting aan mijn teleurstelling over dit hoekje en aan mijn

bezorgdheid richting de jeugd. Te meer, omdat toen ook net de publicaties van Henk Jasperse verschenen, die ronduit te kennen gaf dat de gereformeerde leer hem niet kon inspireren. Was dat juist niet een signaal dat de gereformeerde kerk hoognodig opnieuw verteld moet worden?! Waarom dan in deze tijd zo'n catechisatiehoekje? (zie verder *De Reformatie* dd. 1 juni 2002)

Reactie van de schrijvers

Hierop kwam reactie van de zijde van de schrijvers. Men heeft de overtuiging dat ik hen geen recht heb gedaan. Waarom? Wel,

kort samengevat, **omdat men de bedoeling niet had een soort repetitieboekje te schrijven**. Waarvoor twee redenen worden opgegeven. Ten eerste, omdat er in gereformeerd Nederland een grote verscheidenheid bestaat over de vraag, hoeveel een catechisant zou moeten weten; wat de één het minimum vindt, noemt de ander belachelijk veel. Ten tweede: er is al een goed boek waarin de stof voor de helijdeniscatechisatie wordt behandeld, namelijk *He! Woord vooraf* van de hand van ds. Egbert Brink. Wat goed is, hoeft niet overgedaan te worden.

De bedoeling van deel 7 van *Ik Geloof* was dan ook alleen het groepsgeprk te dienen. Van daar die opzet. Hetgeen allemaal te lezen staat in de handleiding voor de catecheet.

Zuivere discussie

Welnu, laat door deze openlijke weergave van hun reactie iedere gedachte aan vermeend onrecht mogen verdwijnen. Geen moment had ik de bedoeling de auteurs in diskrediet te brengen of hun persoonlijke overtuiging in verband te brengen met die van Henk Jasperse.

Ik had het niet over auteurs, maar over hun boekje.

En ik besprak niet de bedoeling van auteurs, maar het resultaat van hun schrijven.

Blijvende moeite

Als op die manier de spanning uit de lucht mag zijn, wil ik graag de aandacht vragen voor de moeite die overblijft. De moeite waar ik als catecheet mee zit. Dit boekje dat de belijdcijisgroep wordt aangeboden wil het gesprek dienen. Het open gesprek. Dat is een goed streven. Maar waarom heeft men dat gesprek niet meer body en diepgang gegeven? De vorm van het gesprek hoeft toch niet een belemmering te zijn voor de

inhoud waarover men praat?

Met andere woorden: ook als je kiest voor de gespreksvorm, blijft het nog een keus apart hoe in dat gesprek de verhouding zal zijn tussen belijdenis, kennis en beleving.

Vervolgens, in de *Handleiding* voor de catecheet staat: 'Als men vindt dat er meer inhoudelijke (dogmatische) verdieping nodig is, is het een beter idee om naast deel 7 van de methode het boek van drs. E. Brink, 'Het Woord vooraf', uitgave Confidence, Nijmegen, te gebruiken. In dit boek hebben alle belangrijke onderwerpen uit de gereformeerde geloofsleer een plaats gekregen'. Dit staat dus in de *Handleiding*, die alleen voor de catecheet beschikbaar is. Maar in het boekje zelf, waarmee de catechisanten aan de slag gaan, ontbreekt een dergelijke hint. En wat erger is: op die manier ontbreekt ook iedere verwijzing naar een hoofdstuk van Brink. Zo zou bij een gesprek kunnen staan 'lees eerst eens die en die bladzijden bij ds. Brink', dan heb je meteen de geloofsleer in het gesprek verweven. Dan heb je ook inderdaad iets waarmee een jongere zelf uit de voeten kan, als hij zich op de catechisatie voorbereiden wil of later nog eens wat wil naslaan. Maar dat is er dus helemaal niet. Het boekje presenteert zich naar de catechisanten toe als een zelfstandig werkje.

Zo gaat het ook met de catechismus. Achterin de *Handleiding* voor de catecheet staat de lijst met 75 catechismusvragen – antwoorden, die men vroeger geleerd heeft en dus nog wel eens herhalen kan. Maar in het boekje zelf staan ze niet, ze ontbreken af en toe zelfs pijnlijk in de diverse hoofdstukken. Hoe moet de catechisant dan op het idee komen die erbij op te zoeken? En hoe moet hij ze vinden? De bedoeling is kennelijk, dat ik als catecheet er zelf maar moet

bijhalen wat ik belangrijk vind. Om een voorbeeld te noemen: bij les 12 (God en het lijden) zou ik dan op eigen initiatief HC zondag 10 kunnen betrekken (over Gods voorzienigheid). en bij les 13 (over twijfel) HC zondag 7 (wat is geloven?). Maar zo wordt het voor de catechisant geen samenhangend geheel. Bovendien blijven mijn toevoegingen dan toch altijd iets 'erbij', terwijl het om zulke centrale en wezenlijke belijdenissen over God gaat.

Herziene druk?

Het resultaat is dus, dat ik deel 7 van *Ik Geloof* niet zelfstandig kan gebruiken. Er moet een boek bij, met meer inhoud. En er moet een lijst naast, met per les verwijzingen naar catechismus en hoofdstukken van Brink. Die lijst moet ik zelf maken. En dan nog ontbreekt de integratie, dat het allemaal één geheel wordt, zodat de catechisant de samenlaang ziet en verstaat.

Dat doet mij de auteurs vragen om een hernieuwde bezinning. Niet omdat ik aan hun intenties zou twijfelen. Maar omdat dit product in mijn ogen niet voldoet. Dit werkt zo niet.

Zou er misschien een herziene druk mogelijk zijn, waarin de belijdenis van de kerk meer aandacht ontvangt?

En mocht er dan ergens een catecheet rondlopen, die de nieuwe inhoud 'belachelijk veel' vindt, laat hij er dan voor kiezen af en toe iets over te slaan. Dat is gemakkelijker dan dat anderen er van alles bij moeten zoeken. En wat het belangrijkste is: de catechisant krijgt een volwaardig boekje, waarin hij kan naslaan wat hij samen met de kerk van alle eeuwen belijdt.

Ds. B. Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum

"...geworpen in de poel des vuurs" (Openbaring 20:15)

Hoe zou de hel er uit zien? Wel eens over nagedacht? Zou het één groot vuur zijn? Waar je levend in verbrandt en toch niet dood gaat? De bijbel gebruikt een groot aantal vergelijkingen om deze plaats te beschrijven. Om er maar eens 2 te noemen: "poel des vuurs" en "de buitenste duisternis". Val je die letterlijk op, dan spreken ze elkaar tegen. Waar een onuitblusbaar vuur brandt, kan het niet tegelijk donker zijn. Waarschijnlijk wil de bijbel met alle typeringen van de hel maar één ding zeggen: zorg dat je daar niet terechtkomt!

De hel is een van de meest betwifelde plaatsen in het heelal. Hoeveel Nederlanders zouden nog in een hel geloven? En wij dan? Al; kind accepteer je misschien makkelijker dat er zoiets is. Maar wanneer je er als volwassene eens goed over nadent... Massamoorders, of zo'n kerel die een hele serie jonge meisjes heeft verkracht en vermoord – voor zulke mensen is de hel hun welverdiende loon. Maar dat je aardige buurman daar ook naartoe gaat?

En laat eens op je inwerken dat de hel eeuwig duurt. Eeuwig. Dat een Adolf Hitler in de hel zit, oké. Maar is 500 jaar krijzen in de hel zelfs voor hem niet genoeg?

Passen "de hel" en "God" eigenlijk wel bij elkaar? Veel christe-

nen vinden van niet. En danken daarom de hel af. Eigenlijk moet je verder vragen: wil God de hel? Ik zou willen beweren van niet. God wil niet dat er mensen verloren gaan, maar dat allen tot bekering komen (2 Petrus 3:9). Als er iemand naar de hel gaat, dan is dat tegen Gods wil. Mensen die naar de hel gaan, hebben zichzelf in de hel gezet. Niet God. Het is onterecht om God af te schilderen als iemand die behagen schept in het lijden van mensen. Hij verzekert ons nadrukkelijk: "Zou ik een welgevallen hebbenaan de dood van de goddeloze?" (Ezechiël 18:23). Het zijn juist de opstandige mensen die "de duisternis liever gehad hebben dan het licht." De hel is de plaats waar zij willen zijn, niet waar God hen wil hebben.

Laat er geen misverstand over bestaan. God laat toe dat deze mensen naar de hel gaan. Maar Hij doet dat door ze hun zin te geven. God neemt de keus van mensen heel serieus. Als mensen Hem links laten liggen, dan geeft hij ze hun zin (zie Romeinen 1:21-32). De hel is precies wat ongelovigen willen.

Een voorbeeld. Er zijn mensen, die zo sterk aan drank verslaafd zijn, dat ze hun fles meer liefhebben dan vrouw, kinderen en huis. Zo'n alcoholist krijgt wat hij wil, als de anderen hem alleen laten. Maar is het niet zo dat alle anderen, die niet zo ver heen zijn als hij, dat zien als iets afschuwelijks? Dat is toch een hel, als je alleen met de alcohol overblijft

en alles verliest?! Het feit dat die man denkt dat hij gelukkiger is met zijn fles maar zonder wie dan ook toont hoe diep hij gezonken is.

Zou het zo ook niet zitten met de hel? God geeft aan mensen, die niet verslaafd zijn aan Christus maar aan zichzelf, wat ze willen. Zo iemand is in alles het tegenbeeld van het "beeld van God". En is daarom op zijn plek in de hel, het tegenovergestelde van alles wat God aan mensen wil geven: eeuwig leven in verbondenheid met Hem.

ds. P.J.C. Colijn is predikant van de Gereformeerde Kerk te Winschoten

wandelen met God

De zaaier ging langs de akker. Hij strooide het zaad, Het kwam op allerlei plaatsen terecht. Soms kwam het heel goed op, soms maar een beetje, en soms werd het meteen al door de vogels weggepikt.

Zaad

Ieder kent die gelijkenis. Over het zand dat zoveelvoudig vrucht voortbrengt. Vaak wordt dan ook gekeken in die richting: hoeveel vrucht breng ik voort?

Maar stel je nu eens voor, dat die zaaier er niet was. En dat er dus ook niet gezaaid werd. Wat kwam er dan van die akker terecht? Juist, dan groeide er helemaal niets van enige waarde. Alleen de distels en het onkruid zouden welig tieren.

Het is zinnig om ook eens die kant op te kijken. In de lege akker zie je dan wie je van nature geworden bent. Volkomen onmachtig om enige vrucht voor God voort te brengen.

Tegelijk valt dan op, dat al het leven in het zaad is. Zo wordt het Woord gezaaid in je hart, om daar te kiemen, wortel te schieten en je tot bloei te brengen. Als je dat bedenkt ga je heel anders legen dat Woord aankijken. Niet van: 'ik moet ook nog even lezen'. maar: 'dat dit Woord in mij komt, is het eerste wat ik nodig heb'.

Jezus geeft Zich

Dit is geen theoretisch verhaal, en ook allerm minst technisch. Het is onze Here Jezus, die gekozen

heeft voor deze manier om Zich te geven.

Hij stierf en stond op. In Hem is nieuw en eeuwig menselijk leven. Hij wil dat delen met talloos velen. En hoe doet Hij dat dan? Komt Hij lichamelijk naar je toe, kun je Hem vastpakken of zo? Nee, Hij laat van Zich spreken. Maar dan wel zo, dat Hij zelf de inhoud is van elk Woord. Hij geeft Zich daarin. Zijn leven is in het Woord.

Op die manier komt Hij tot leven in de harten. Wonderlijk, niet na te speuren, maar tegelijk zo heilzaam en effectief. Je wordt innig met Hem verbonden, je krijgt zijn manier van denken en willen, dezelfde gezindheid en dezelfde doelen. Reden waarom Petrus het Woord 'zaad van wedergeboorte' noemt (1 Ptr.1:22-25). Je wordt er helemaal anders van. Je komt tot leven door en met God.

Jezus ontvangen

Daarin ligt de blijvende betekenis van de omgang met het Woord, van luisteren en lezen en overdenken.

Grote valkuil daarbij is de gedachte: 'dit weet ik allemaal al', 'ik hoor zo weinig nieuws meer'.

Stel, dat een jongen na een tijdje verkering tegen zijn meisje zegt: 'ik houd zo enorm veel van je', en zij zou reageren met: 'dat wist ik al...'. Dan heeft ze theoretisch misschien gelijk, de jongen zegt haar niets nieuws, hij zal het al heel vaak gezegd hebben. Maar het ontgaat haar dat die jongen in die woorden zichzelf aan haar geeft.

Dal is het punt.

Prediking en bijbelstudie willen het geloof bevorderen, en daarmee ook de kennis. Maar je kunt onmogelijk de eis stellen, dat je dan altijd iets nieuws te horen krijgt. Dat kan ook de voorwaarde voor een preek niet zijn. Een preek is niet per definitie, dat je nieuwe dingen hoort, maar dat Jezus naar je toe komt met de boodschap dat Hij eendeloos veel van je houdt. Zo wil Hij bij je binnenkomen, ontvangen worden. En zeg dan maar eens 'dat wist ik al...'.

Andersom: als het niet over Jezus gaat, heb je geen preek gehoord. Misschien wel een aantal religieuze adviezen. Preken is zaaien, het leven geven, en er is geen ander leven dan in de opgestane Heer.

Onbevangen

Maar het kan nog erger. Niet dat mensen altijd iets nieuws willen horen, of bediend willen worden op een nieuwe, originele manier. Maar dat ze zelf hun boodschap al klaar hebben, dat ze precies weten wat ze wel of niet willen horen en daarop alles beoordelen.

Iemand kwam eens naar me toe, na de kerkdienst. Hij zei: 'dominee, wat sta je toch allemaal te zeggen, vertel me nou gewoon in vijf minuten wat ik doen moet, dan weet ik genoeg'.

Dat bedoel ik. Die man was kennelijk praktisch ingesteld, en was gaan zitten om alleen praktische dingen te horen. Dus ving hij verder niet veel op. Bovendien had hij van te voren de keus gemaakt: 'geloven = wat moet ik doen', en zo was hij ontoegankelijk voor de inhoud van de preek: 'geloven = Jezus ontvangen'. Kortom, hij had z'n eigen boodschap al klaar. Te goeder trouw, wellicht, maar dodelijk. Jezus ontmoette in zijn leven veel mensen die op die manier de boodschap al klaar hadden. Het ging om het doen van de geboden, en hoe ze dat moesten doen wisten ze ook al. Het 'geloot was al helemaal afgerond, daar kon **Hij niet meer bij**. Toen citeerde Jezus de woorden van Jesaja: 'jullie hebben jezelf vet gemaakt, nu kunnen je oren niet meer horen en je ogen niet meer zien' (Mat.13:14,15). Jullie zitten zo vol van je eisen gedachtengoed, dat je Mij niet eens meer kunt ontvangen.

De mensen in de tijd van Jesaja wilden vooral gezegd hebben, dat ze volk van God waren. Zij hadden die boodschap al klaar. Hoe God over zijn volk dacht, drong toen niet meer door. Ze dreven op hun eigen vet, hun eigen verstand en op voorraad gelegd geloof.

Luisteren naar het Woord vraagt dus om een open, *onbevangen* houding. Ook al weet je al veel, de kern is niet dat je wordt bevestigd in de gedachten die je al had. Het gaat erom, steeds opnieuw, dat je Jezus ontvangt en omhelst. Zo vaak als Hij naar je toekomt

Elke bladzijde

Uiteraard geldt dit ook voor het lezen. Jezus zei rondt: 'elke bladzijde In de bijbel gaat over Mij' (Joh.5:39). Dus komt Hij op elke bladzijde naar je toe. Het is de kunst om zo te lezen, soms is het zelfs een uitdaging. Zijn naam staat er namelijk niet altijd, maar toch wel altijd zijn werk en zijn betekenis.

Maar ik hoor steeds vaker, dat mensen daar niet aan toe komen. Het lezen schiet erbij in. 'Maar we bidden wel, hoor, dominee!' Dat bidden is prima, uiteraard. Alhoewel, als je niet eerst naar God luistert, kan het zijn dat je gebed erg om jezelf draait. Maar dat terzijde.

Het punt is, dat je geen gelovig woord zou zeggen, ook In je gebed niet, als de Here dat zelf niet in je zou werken! Daarom kun je dat niet overslaan, dat Hij tot je spreekt, om niet zijn Woord door te dringen in je hart. Aandachtig bijbellesen is geen kwastie van *moeten*, maar van *leven*.

Hoogmoed?

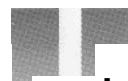
Zo beschouwd is slordig hijbelgebruik een kwestie van hoogmoed. Je hebt dan zoveel vertrouwen in jezelf, dat je denkt dat je toch wel blijft geloven. Je ziet het geschenk niet meer, het geschenk dat je nooit op voorraad kunt hebben.

En zeker, je geloof zal zo maar niet weg zijn. Maar het zal wel gaan *tanen*. In de praktijk zul je ook slordig worden in het onderscheiden tussen goed en kwaad, je zult steeds meer op je gevoel gaan rijden, bij allerlei keuzes uitgaan van jezelf. En je zult steeds minder gaan begrijpen waarom anderen dingen belangrijk vinden. 'Is dat *nou* zo nodig?' – vraag je steeds vaker. Alles gaat slijten, het leven met God wordt grijs, en het wordt allemaal eindelijk vermoeiend.

Als je iets hiervan merkt, ga dan eens terug naar de bron van het leven. De enige bron, die je ook niet in jezelf hebt, al dacht je stiekem van wel.

Dat zal dan weer een hele ervaring zijn...

Ds. B. Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum

uit de kerken

Kampen – Adres dr. P.H.R. van Houwelingen, Citer 12, 8265 RA Kampen, tel. 038-3324698

Breda – Wijziging postadres: Terheijdenstraat 9, 4811 AW Breda. Het e-mail adres van de scirba is/blijft bijlcj_m@wanadoo.nl.

SPONSOR DE VECHTERS

G E E F
E M F Y S E E M P A T I E N T E N
M E E R L U C H T

1,6 Miljoen Nederlanders vechten tegen hun astma, bronchitis of longemfyseem
Vecht met ze mee! Uw gift geeft Carapatienten meer lucht

**GIRO
55055**

Astma

Fonds

AMBACHTELIJK EN BETROKKEN

Prof. Talstra over de uitleg van het
Oude Testament

G. Kwakkel

Het Oude Testament kun je niet neutraal lezen. Christenen lezen het als het woord van de God, die Zich in het Nieuwe Testament laat kennen als de Vader van Jezus Christus. Joden die Jezus van Nazaref niet als hun Messias aanvuurden, wijzen die christelijke manier van lezen af. Christenen, Joden en andere moderne lezers voelen zich uitgedaagd door allerlei elementen in het Oude Testament: Gods bevel om hele volken uit te roeien, de positie van de vrouw, enzovoort. Hoe je het Oude Testament leest, hangt samen met wie je bent en wat je gelooft.

Oude en nieuwe lezers

Mannen en vrouwen over de hele wereld houden zich bezig met de wetenschappelijke bestudering van het Oude Testament. Daarbij hoort, dat je streeft naar objectiviteit. Vooroordelen mogen niet heersen over het materiaal. Berkent dat niet, dat je geloof bij de wetenschappelijke bestudering van het Oude Testament geen rol mag spelen? Of mag het toch meepraten in het wetenschappelijke bedrijf? Maar wanneer dan en op welke manier?

Over deze en nog veel meer vragen gaat het in het jongste boek van Eep Talstra, Oude en nieuwe lezers. Talstra heeft zich aan de Vrije Universiteit de afgelopen jaren met name bezig gehouden met het gebruik van de computer bij de analyse van de tekst van het Oude Testament. Kort geleden is hij benoemd tot gewoon hoogleraar Oude Testament. Zijn boek geeft een uitstekende

indruk van hoe hij als hoogleraar legen zijn werk, de uitleg van het Oude Testament, aankijkt.

Talstra's boek is bedoeld als een inleiding in de methoden van de exegese. De kern ervan wordt gevormd door een model, waarin de talrijke onderzoeksmethoden die hij de bestudering van het Oude Testament worden ingezet, geordend zijn en elk een eigen plaats ontvangen hebben. Het model wordt toegelicht aan de hand van de bespreking van een aantal teksten, namelijk de priesterzegen in Numeri 6:22-27, de geschiedenis van Nabot (1 Kon. 21). Mozes' toespraak tot Israël in Deuteronomium 4:1-40, de vergelijking tussen de Here en de goden van Babel in Jesaja 46 en de Psalmen 67 en 93.

Model van exegese

Hoe zit dit model eruit? Het eerste dat een professionele uitlegger van het Oude Testament volgens Talstra moet doen, is het

materiaal inventariseren. Naast de oudtestamentische tekst zelf moeten namelijk ook andere teksten bekeken worden, zoals bij opgravingen gevonden teksten uit het Oude Nabije Oosten, de oude vertalingen van het Oude Testament en rabbijnse literatuur.

De tweede fase is die van de analyse. Daarbij gaat het taalkundig onderzoek van de tekst voorop: wat valt er vanuit de algemene regels van de grammatica van het Bijbels Hebreeuws te zeggen over - bijvoorbeeld - de opbouw en indeling van de tekst? Na het taalkundig onderzoek volgt een meer literair gerichte gang door de tekst: welke middelen zijn er in deze unieke tekst ingezet om de lezer zo goed mogelijk te bereiken? Vervolgens is het het juiste moment voor wat Talstra noemt de 'reconstructie'. Daarbij komen historische vragen aan de orde als: vertoont de tekst sporen van het gebruik van verhalen of van één of meer latere bewerkingen? Wie waren de oorspronkelijke lezers en in welke situatie verkeerden zij? Hoe ligt de verhouding tussen deze tekst en andere teksten uit de oudheid? Het laatste onderdeel van de analyse betreft de zogenaamde 'receptie': hoe hebben latere generaties lezers de tekst gelezen en gebruikt?

De afsluitende fase in Talstra's model is de interpretatie. Daarin draait het om de confrontatie tussen de tekst en de huidige lezer: heeft de tekst voor hem nog geldigheid? Hoe staat hij zelf tegenover de tekst: afwijzend, kritisch of aanvaardend?

Wil hij horen hij de gemeenschap waarin de tekst eeuwen lang is overgeleverd of niet?

Keuren

Achter Talstra's mode! liggen een aantal duidelijke keuzen. Hij is ervan overtuigd, dat niet alle elementen van een tekst zijn terug te voeren op beslissingen die de auteur bewust genomen heeft. Een auteur kan niet anders dan werken binnen de regels van de taal waarin hij schrijft. Vandaar dat de taalkundige analyse voorrang heeft op de literaire. Tot voor kort was het tamelijk gebruikelijk de exegese van oudtestamentische teksten te beginnen met het schiften van oorspronkelijke en later toegevoegde elementen. Rij Talstra komt dit soort zaken pas veel later aan bod, namelijk na de taalkundige en literaire analyse van de tekst in de vorm waarin die nu voor ons ligt. Deze positiekeuze hangt samen met zijn overtuiging ten aanzien van het nut van het onderzoek naar de oorspronkelijke vorm en betekenis van de tekst. Talstra acht dit onderzoek noodzakelijk, omdat anders de tekst los komt te staan van de geschiedenis en de ervaringen die mensen daarin opdoen. Maar het is voor hem beslist niet het hoofddoel van de exegese. Niet de oorspronkelijke vorm van de tekst staat voor hem centraal, maar de verschillende generaties lezers en de manier waarop zij de tekst gelezen hebben.

Verder is het opmerkelijk, dat de wetenschappelijke uitleg volgens Talstra moet doorgaan tot op het moment dat de lezer zelf voor de beslissing komt te staan: aanvaard ik wel deze tekst wil zeggen of niet? Het antwoord op die vraag moet hij uiteraard aan de lezer zelf overlaten. Maar duidelijk is wel, dat Talstra niets wil weten van een wetenschappelijke uitleg die zich strikt beperkt

tot een neutraal terrein, zonder te raken aan de persoonlijke keuzes die mensen maken. Bij dat alles is hij open en duidelijk over zijn eigen houding tegenover het Oude Testament. Bewust kiest hij ervoor om te werken binnen het kader van de christelijke, nader: de gereformeerde, theologie. Meer dan eens komt hij ervoor uit, dat het Oude Testament voor hem meer is dan een menselijk boek; in dit boek spreekt God zelf tot de mensen. Een neutrale opstelling vindt hij niet alleen voor zichzelf ongewenst, maar acht hij ook in het algemeen onmogelijk. Aan de andere kant ziet hij goede mogelijkheden om met mensen van andere overtuiging samen te werken. Want ook al kom je uiteindelijk verschillend uit, de fase van de wetenschappelijke, ambachtelijke analyse van de tekst kan en moet door iedereen op vergelijkbare wijze uitgevoerd worden. Dat moet helder en controleerbaar gebeuren, aan de hand van algemeen aanvaarde methoden en argumenten. Methoden en standpunten mogen niet met elkaar verward worden. Alleen zo blijft een gesprek tussen de verschillende overtuigingen mogelijk.

Vragen

Prof. Talstra heeft een indrukwekkend boek geschreven. De argumentatie die ten grondslag ligt aan de ordening van de verschillende exegetische methoden is nuchter en sterk. Zijn formele taalkundige en literaire analyse van de teksten levert meer dan eens boeiende resultaten op. Hij verdedigt een strikt wetenschappelijke aanpak, inclusief alle ambachtelijke aspecten die daarbij horen, en doet tegelijk duidelijke uitspraken over zijn eigen theologische en confessionele positie. Dat is bijzonder, getuigt van durf en geeft verbondenheid. Uiteraard levert een gesprek tus-

sen een dergelijk boek en een bcoogde lezer (zoals ik zelf) een aantal vragen op. Ik noem er vier.

Geen neutrale opstelling

1. Mensen lezen het Oude Testament niet zo maar. Hun lezen wordt gestuurd door een doel oftewel een 'belang' (ook al zijn zij zich dat niet altijd bewust). Dat geldt voor 'gewone' lezers; het geldt niet minder voor professionele exegeten. Je kunt bijvoorbeeld in het Oude Testament lezen, omdat je meer wilt weten over wie God is en wat Hij van je verlangt. Je kunt als predikant op een professionele manier met exegese bezig zijn, omdat je dat nodig hebt in het kader van de preekvoorbereiding. Dan wil je, kort gezegd, antwoord hebben op de vraag: wal kan ik, uitgaande van deze tekst, vandaag als evangelie van God in Christus aan de gemeente verkondigen? Je kunt het Oude Testament uit puur historische interesse Eezen, als bron van informatie over de wederwaardigheden van een volk uit het Oude Nabije Oosten. Ook dal is legitiem. Daarover bestaat tussen Talstra en mij geen verschil van mening.

Ik vraag mij echter wel af, of dit gegeven niet een nadrukkelijker plaats zou moeten krijgen in zijn model. Zou het niet goed zijn om als eerste stap van de exegetische procedure de vraag te noteren: wat wil ik als lezer/exegeet eigenlijk? Wat is mijn doel bij het lezen of uitleggen? Het doel dat je hebt, heeft namelijk gevolgen voor de keuze van het te bestuderen tekstmateriaal en de te gebruiken methoden. Al het materiaal en alle methoden die Talstra noemt, kunnen in principe op de een of andere manier nuttige bijdragen leveren. Maar dat geldt niet in alle situaties in gelijke mate. Nu eens is de ene methode zeer bruikbaar, een

andere keer is diezelfde methode minder relevant of zelfs overbodig. Dat hangt af van het doel dat je kiest.

2. In het licht van het bovenstaande zou ik nog wel eens met Talstra willen doorspreken over de methoden die worden ingezet bij de 'reconstructie' van de tekst. Rij die methoden gaal het met name om de inmiddels klassiek geworden instrumenten van het historisch-kritisch onderzoek. Daarin komen vragen aan de orde als: kun je latere bewerkingen of andere redactionele ingrepen in de tekst aanwijzen? Wat is het genre van de tekst en in welke situatie werd dat genre gebruikt? Welke theologische tintes komen in de tekst aan het woord? De klassieke methoden nemen in het model van Talstra een veel bescheidener plaats in dan bij vele andere oudtestamentici. Toch blijft ook na kennisneming van zijn benadering bij mij een vraag hangen. Deze vraag: in hoeverre is dat alles van belang, als **het** je in de eerste plaats gaat om het antwoord op de vraag, wat de functie is van een bepaalde tekst in het geheel van het Woord van God?

3. De zojuist genoemde methoden van het historisch-kritisch onderzoek zijn in de kring van schrijvers en lezers van dit blad doorgaans als onaanvaardbaar verworpen. Zelf ben ik er, zacht gezegd, ook allerm minst enthousiast over. Dat zit 'm niet zo zeer vast op het soort vragen dat in het historisch-kritisch onderzoek wordt gesteld. Wie wil weten, of er **oude** bronnen achter een tekst liggen, ga zijn **gang**. Mijn problemen ermee hebben (naast de hierboven, onder 2., reeds genoemde vraag naar het nut) meer te maken met de manier waarop er met de gegevens uit de bijbel zelf wordt omgesprongen.

En op de vraag wat historisch mogelijk geacht moet worden en wat niet. Als bijvoorbeeld Deuteronomium 4 duidelijk zinspeelt op de Babylonische ballingschap, is dat voor velen reden te concluderen, dat dit hoofdstuk onmogelijk lang vóór die tijd ontstaan kan zijn. En dat het dus geen weergave is van een toespraak die Mozes vóór de intocht van Israël in het beloofde land gehouden heeft. Talstra neemt een dergelijke visie over zonder daar al te veel woorden aan te wijden. Op dat punt kies ik duidelijk anders. Ik ben het met hem eens, dat in de wetenschap methodes en argumenten de doorslag moeten geven. Maar blijkt bij zo'n punt toch niet, dat samenwerking bij de ambachtelijke analyse moeilijk wordt, als onderzoekers er zeer uiteenlopende standpunten met betrekking tot het Oude Testament op na houden?

4. Wie binnen het kader van de christelijke theologie werkt aan de exegese van het Oude Testament, kan niet om het Nieuwe Testament heen. Rij Talstra is de vraag hoe een oudtestamentische tekst in het Nieuwe Testament gelezen wordt een vast onderdeel van zijn aanpak. Dat is terecht. Toch blijft de aandacht voor het Nieuwe Testament in zijn boek vrij beperkt. Brengt zijn positiebepaling (exegese van het O.T. als onderdeel van de christelijke theologie) niet met zich mee, dat er meer en aparte aandacht besteed moet worden aan het Nieuwe Testament? Ik denk dan aan een speciaal hoofdstuk waarin de vraag besproken wordt, wat er uit het Nieuwe Testament over het Oude te leren valt. Dan kan de uitspraak van de Here Jezus aan de orde komen, dat de Schriften van Hem getuigen (Joh. 5:39). Of de uitspraak van Paulus, dat alles wat tevoren geschreven is tot ons

onderricht geschreven werd (Rom. 15:4). Nu komen dergelijke teksten in het geheel niet aan bod.

Goede oriëntatie

Het boek van Talstra, Oude en nieuwe lezers, zal de komende jaren zeker een rol spelen in het onderwijs in de uitleg van het Oude Testament aan de Theologische Universiteit in Kampen (Broederweg). Predikanten die het boek aanschaffen, ontvangen een deskundige en stimulerende oriëntatie in de huidige stand van zaken rond de hermeneutiek van het Oude Testament. Daarnaast krijgen zij een waardevolle aanvulling op wat zij in de commentaren vinden over de exegese van de zes pericopen, die Talstra als voorbeeld gebruikt.

Wie zich niet beroepshalve met de uitleg van het Oude Testament bezig houdt, zal het boek van Talstra als pittig ervaren. Er wordt bijvoorbeeld kennis van het Bijbels Hebreeuws verondersteld. Maar wie dat voor lief wil nemen, krijgt wel de kans rond te kijken op een plaats waar hij of zij anders niet gauw zal komen. Namelijk in het laboratorium van de academische (al dan niet gereformeerde) omgang met de uitleg van het Oude Testament.

Prof. dr. G. Kwakkel is hoogleraar in de canoniek, exegese, Historia sacra en Historia revelationis van het Oude Testament aan de Theologische Universiteit te Kampen.

N.a.v.: Eep Talstra, **Oude en nieuwe lezers. Een inleiding in de methoden van uitleg van het Oude Testament**, Kampen Kok, 2002: 320 blz.; ISBN 00 435 0502 1; prijs: 29,90 Euro.

Welke motivatie voegt de HERE in de wetten toe aan de opdracht om de vreemdelingen eerlijk en humaan te behandelen? Dat wordt in deze studie onderzocht. Zo werken wij toe naar de afsluitende vraag in het laatste artikel: wat kunnen wij leren uit deze wetten voor de plaats van allochtonen in de Nederlandse samenleving?

In de volgende teksten komt een toegevoegde motivatie voor: Exodus 23,9; hij de opdracht de vreemdeling niet te benauwen volgt: (a) want jij kent de gemoedsgesteldheid van de vreemdeling. (b) omdat jij vreemdelingen **zijt** geweest in het land Egypte;

Leviticus 19,34: opnieuw de opdracht de vreemdeling niet te onderdrukken en hem te laten gelden als een geboren Israëliet. er volgt opnieuw: want jij zijt vreemdelingen geweest in het land Egypte:

Deuteronomium 10,18 en 19: de opdracht om wees en weduwe recht te doen. de vreemdeling levensonderhoud te geven, hem liefde te bewijzen: want een vreemdeling **zijt** **gij** geweest in het land Egypte.

Deuteronomium 16,11 en 14: bij de opdracht om feest te vieren en daarin wees, weduwe en vreemdeling te laten delen, **volgt** deze motivatie: Gij **zult** gedenken dat gij dienstknechten geweest zijt in het land Egypte. Deuteronomium 24,14: je moet een dagloner **eerlijk** behandelen, **ook** de vreemdelingen onder hen: opdat hij niet over u tot de Here roepe en gij u bezondigt. Deuteronomium 24,17: je mag het recht van de vreemdeling niet buigen: Gij zult gedenken.

dat gij in Egypte slaaf geweest zijt, en dat de HERE uw God u daaruit bevrijd heeft; daarom gebied ik u dit te doen.

Deuteronomium 24,19: bij de opdracht om een rest van de oogst over te laten voor de armen, inclusief de vreemdeling. volgt dit: opdat de HERE, uw God, u zegene in al het werk uwer handen; en dan in vers 22 opnieuw: gij zult gedenken dat gij in het land Egypte slaaf geweest zijt.

Ervaring

Het is duidelijk dat het verblijf in Egypte een belangrijk referentiepunt is in de morele code van Israël. Het volk heeft daar zelf ervaren wat het was om slaaf te zijn. Nu hun situatie veranderd is, mogen zij die ervaring niet vergeten. Zij moeten juist die herinnering levendig houden, om zichzelf niet te buiten te gaan aan een uitbuitende levestijl. Het Egypte-argument wordt ook gebruikt als het gaat om slaven van eisen volk. Een Hebreeuwse slaaf heeft het recht op vrijheid in het zevende jaar. Dan mag zijn heer hem ook nog niet met lege handen laten gaan. Want Israël moet gedenken dat zij zelf dienstknechten geweest zijn'.

Gemoedsgesteldheid

Daar komt dan bij **dat** zij niet alleen het slavenbestaan uit ervaring kennen, maar ook het vreemdeling-zijn. Vandaar dat

wordt gerefereerd aan de gemoedsgesteldheid van de vreemdeling. **We** kwamen dat al tegen in een eerder artikel uit deze serie². Toen bleek het te gaan om het afhankelijk zijn van anderen, het gebrek aan vertrouwen dat je kunt hebben in de mensen om je heen, geen machtspositie hebben om manipulaties te weerstaan. Je kunt er aan toe voegen, dat ook het taalverschil een rol kan spelen om de onzekerheid te verhogen.

Egypte-motief

Deze ervaring is blijkbaar in gunstige omstandigheden minder houdbaar. Als je vrij bent en macht hebt, kom je toch in de verleiding om afhankelijk te onderdrukken. Het levendig houden van de bevrijdingservaring **is** in de wetten van Mozes een blijvend gegeven. Ook in Deuteronomium komen wij het nog tegen, terwijl wij dan onder tussen een nieuwe generatie voor ons hebben. De eerste generatie was immers vanwege ongehoorzaamheid in de woestijn omgekomen³. Wel doet denken aan een andere uitspraak van Mozes, vlak voor de intocht: "Niet met onze vaders heeft de HERE dit verbond gesloten, maar **met** ons zoals wij hier heden allen in leven zijn"⁴. De levende generatie wordt één geacht met hun vaders, die bij Horeb stonden, maar onder-

scheiden van de aartsvaders'. Zo is ook de verwijzing naar de uittocht opvallend in de Deuteronomiumversie het vierde gebod. Het scheppingsmotief bij de sabbat wordt veranderd in het Egyptemotief⁶. Dus voor die generatie kon deze argumentatie valide zijn.

Profeten

We zien dat later deze motivatie niet terugkomt. Als in de eeuwen daarna het volksleven zo ver deformeert, dat ook de weduwen, wezen en vreemdelingen de dupe worden van egoïsme en machtswellust, dan protesteren de profeten namens de HERE. Bijvoorbeeld: "Neen, als gij werkelijk uw handel en wandel betert, als gij werkelijk onder elkaar recht doet, vreemdelingen, wees en weduwe niet verdrukt, geen onschuldig bloed vergiet op deze plaats en andere goden niet achteraloopt, u tot onheil, dan wil Ik u op deze plaats, in het land dat Ik aan uw vaders gegeven heb, laten wonen van eeuw tot eeuw"⁷. Met andere woorden: de dreiging van deportatie moet de mensen dringen tot verbetering van hun levensstijl, en ook van hun houding ten opzichte van de vreemdeling. De Egypte-ervaring keert niet terug.

Aard

Ook in de wetgeving zelf is de motivatie divers. Het gaat ook om de aard van God, zijn karakter. Ik denk dan vooral aan Deuteronomium 24.14: "...opdat hij hierover niet tot de Heer roepe en gij u bezondigt". Het gaat in deze passage om allerlei bepalingen ter bescherming van de naaste. Het is niet zo dat God daarmee ongenueanceerd altijd de arme zou hevoordelen, maar wel dat door deze bepalingen de gelijke behandeling zo veel

mogelijk gewaarborgd zou worden. Dat heeft te maken met het karakter van de HERE. Hij is onpartijdig en wil één soort recht laten gelden. Het herhaalde: "Ik ben de HERE" bij een aantal wetsartikelen⁸ wijst er op dat liet gaat om Gods karakter en faam. Daaraan moet recht gedaan worden in de samenleving, die onder Gods leiding en bescherming staat. Zo hoor je het ook terug in Psalm 146: "De HERE maakt de gevangenen los, de HERE maakt de blinden ziende, de HERE richt de gebogene op, de HERE heeft de rechtvaardige lief; De HERE behoedt de vreemdelingen, wees en weduwe houdt Hij staande, maar de weg der goddelozen maakt Hij krom"⁹.

Belofte

De royale zegen van God is ook een motivatie om goed te zijn voor de mensen in nood. Als God je veel geeft, mag en moet je ook veel weggeven. Vooral op de feesten en hij de oogst moet dat blijken. Het is opmerkelijk dat het gulle gedrag, ook gemotiveerd wordt door (nieuwe) zegen in het vooruitzicht te stellen. De vergeten garve op de akker moet je laten staan. Die is voor weduwe, wees en vreemdeling... "opdat de HERE uw God u zegene in al het werk uwer handen"¹⁰. Daarmee appelleert de HERE op de menselijke behoefte aan beloning, in de vorm van succes.

Beeld van God

Wat we niet tegenkomen in deze wetten is een appèl op het geschapen-zijn van de naaste of op het feit dat de vreemdeling ook beeld van God is. Tegen Noach sprak de HERE: "Wie des mensen bloed vergiet, diens bloed zal door de mens vergoten worden, want naar het beeld Gods heeft Hij de mens

gemaakt"¹¹. Daaruit is af te leiden dat de naaste recht heeft op leven en bescherming, vanwege Gods scheppingswerk. Maar in de wetten van Mozes keert dit motief niet terug.

Conclusie: het motief om de vreemdeling goed te behandelen ligt vooral in de ervaring van slavernij en vreemdelingschap door Israël. Ook het karakter van God speelt een grote rol.

Ds. A.S. van der Lugt is predikant van de Gereformeerde Kerk te Rotterdam Stad

1. zie Deuteronomium 15,12-18

2. zie deel 3 van de serie, Onder bescherming

3. zie Numeri 14,34-38; Deuteronomium 2,16

4. Deuteronomium 5.3

5. zie dr J Ridderbos, Deuteronomium I. Kampen 2011, p 102 (serie Koite Verklaring der Heilige Schrift)

"Daar het verbond echter niet met de individuen, maar met het volk is pslnien, kan Mozes dit onderscheid van generaties verwaarlozen: het is toch hetzelfde volk als dat bij de Horeb stond. Hieruit volgt verder dat bij her 'niet met onze vaders' niet is te denken aan de vroegere generaties van her volk vóór de uittocht, maar aan de patriarchen, vgl 4.31,37"

6. vergelijk Exodus 20,11 met Deuteronomium 5,15 en de bespreking van de verschillen door drs. J.P. Lettinga, in Dr J Douma, De Tien Geboden II, Kampen 1986, p 1X1-188

7. Jeremia 7,5-7

8. zie bijvoorbeeld Leviticus 19 passim

9. Psalm 146,7-9

10. Deuteronomium 24,1Y

11. Genesis 9,6

OPVOEDEN MET ZONDE- BESEF IS OPVOEDEN IN GENADE

J.J.D. Baas

Marieke van drie jaar heeft net een koekje van het **schaaltje** gepakt. Ze heeft er niet eerst om gevraagd. Het lag er voor haar gewoon lekker uitnodigend op het schaalje op tafel. Ze liep langs de tafel en dacht bij zichzelf: 'Die zijn lekker! Daar heb ik wel zin in.' Ze bedenkt zich verder geen ogenblik en steekt haar arm uit en pakt het koekje. Bij de tweede hap komt haar moeder de kamer binnen. 'Wat doe jij daar?' vraagt ze aan Marieke. 'Heb je een koekje van de schaal gepakt, mag dat wel? Had je dat aan mamma gevraagd?'

Marieke merkt aan de stem van moeder wel dat er iets niet klopt. Ze zegt: 'Ja van mijn moeder mag dat.'

Moeder reageert: 'Nou, ik denk het van niet. Dat schaalje staat er voor het bezoek dat dadelijk komt en dat koekje was niet voor jou.'

Henk van acht jaar komt thuis uit school. Zonder te vragen loopt hij naar de kast pakt de koektrommel en haalt er een lekkere gevulde koek uit. Hij weet wel dat het zo niet mag, maar moeder is niet in de kamer en hij heeft nu trek in iets.

Beide situaties kunnen in veel gezinnen zo maar voorkomen. Hoe ga je als vader en moeder hier nu goed mee om? Liegt je kind van drie bewust als het iets anders zegt, dan er in werkelijkheid gebeurd is? Hoe moet je daar op ingaan, of moet je dat negeren? Kun je tegen je kind op driejarige leeftijd iets zeggen in de geest van: Dat vindt de Here niet goed, dat is zonde? Op welke leeftijd noem je zonde eigenlijk zonde? Wanneer is je kind daar aan toe? Mag je trouwens zonde nog wel zonde noemen? Of moet je dit soort uitspraken in de opvoeding maar beter vermij-

den? Mag je bij je kind schuldbesef aanpraten? Schaadt dat niet het welzijn van je kind? Praat je je kind niet snel een schuldcomplex aan?

Over het opvoeden met besef van zonde en schuld, als onderdeel van de gewetensvorming, gaat dit artikel.

Opvoedingsdoel

In de opvoeding neemt de gewetensvorming een belangrijke plaats in. Je wilt graag bereiken dat je kind in zijn leven het onderscheid leert maken tussen goed en kwaad. Het is een basis-

element in de opvoeding van het leven voor Gods aangezicht. Het heeft ook alles te maken met de visie die je hebt op de opvoeding. Daarbij kun je als opvoeder jezelf het volgende afvragen: Wat is mijn opvoedingsdoel? En waarom eigenlijk? Wat vind ik belangrijk voor mijn kind? In grote lijnen hebben we daar meestal snel een antwoord op: We willen dat ons kind leeft voor God en dat het in het leven dienstbaar wil zijn aan God en de naaste.

Durf ik met mijn kind eigenlijk wel over zonde te praten?

Maar hoe voed jij je kind daar nu concreet toe op? Welke onderdoelen moet je daarbij stellen? Belangrijke vragen als je bewust wilt opvoeden. Het zijn vragen om als vader en moeder over door te denken en te praten. Nog een paar vragen die je in dat verband ook zou kunnen stellen: Wat versta je eigenlijk onder dienstbaar? Hoe vul je dat op een goede manier in? Hoe werk je aan gewetensvorming bij je kind? Mijn kind moet wel weten wat zonde is. Hoe zou het anders God kunnen dienen en zijn genade leren kennen. Maar praat je je kind zo geen depressie aan? Durf ik met mijn kind eigenlijk wel over zonde te praten? Dan maak ik mezelf ook heel kwetsbaar. Ik ben zelf toch ook niet zo'n beste. Waarom wil ik dat mijn kind leert weten wat zonde is? Straffen we ons kind? Waar moeten we dan rekening mee houden? Wat wordt bedoeld met de uil-

spraak uit Spreuken 13: 14 "Wie de roede spaart, haat zijn zoon?" En hoe pas ik dat toe in de opvoeding?

Hieronder kijken we hoe je kunt opvoeden in zondebesef in de verschillende leeftijdscategorieën.

Het belangrijkste blijft, ongeacht de leeftijd of je nu twee jaar bent of tachtig, dat je zondebesef nooit mag loskoppelen van de genade die God wil geven.

Zondebesef bij peuters

In de eerste drie levensjaren van je kind kan er nog geen sprake zijn van zondebesef. Je kind merkt dan vooral aan jouw houding als opvoeder dat jij sommige dingen niet goed of niet leuk vindt. Pappa kan er zelfs boos over worden. Die boosheid is voor je kind een onprettige ervaring. Het zal er dan ook als zodanig op reageren. Het laat sommige dingen, omdat het weet dat jij er hoos van wordt. Je kind laat bepaalde dingen dus alleen om jou. Als je kind dingen doet die het niet mag, als je er niet bij bent, dan heeft het kind niet het besef dat het niet mag. Omdat jij niet in de buurt bent is de regel er niet. Het mag dan wel, volgens de beleving van je kind. Jij bent er immers niet, dus is de regel er niet en ook die boosheid daarover niet.

Dat betekent in de praktijk: wel regels blijven stellen. Je moet ze vervolgens ook handhaven. Maar dan met het besef dat als jij weg bent en het kind doet wat jij verboden had, je het je kind dat niet echt kunt aanrekenen. Je spreekt het kind er wel op aan. Alleen je legt geen verantwoordelijkheid bij je kind voor die daad op die leeftijd. Het er op aanspreken is alleen bedoeld als een herinnering voor je kind. "Pappa had toch gezegd dat je daar niet aan mocht komen?" Verder hoeft je niet te gaan. Je slijpt een regel in.

Op die manier wordt de basis voor de gewetensvorming van je kind gelegd. Je kind leert dat door grenzen te stellen. En door die grenzen ook bij herhaling aan je kind voor te houden. Het kan niet zo zijn op deze leeftijd, dat één keer zeggen genoeg zou moeten zijn. Je kind leert langzamerhand de grenzen kennen. Dat vraagt in deze leeftijdsfase heel veel geduld en vooral ook begrip van de opvoeder. Met name het begrip dat die grenzen aan de opvoeder gebonden zijn. Het kind heeft nog geen onaf-

Het kind heeft nog geen onafhankelijk besef van goed en kwaad. De opvoeder blijft verantwoordelijk.

hankelijk besef van goed en kwaad. De opvoeder blijft verantwoordelijk. Aanwezigheid speelt daarbij een grote rol. Doet je kind vervelende dingen als jij niet in de buurt bent, reken het dan met name jezelf aan. Maar blijf wel aangeven dat het niet goed is, wat je kind deed. Noem daarbij ook jouw gebrek: "Mamma had ook bij je in de kamer moeten blijven."

Het is van belang dat je kind grenzen leert kennen. Want als je het kind zijn gang maar laat gaan en er niets meer van zegt dan:

"Ach zo'n kleintje weet immers nog niet beter. En het is toch zo leuk en zo schattig allemaal". dan help je je kind niet. Je maakt je kind eerder onzeker. Het weet niet goed waar het aan toe is. Je kind groeit op met een onveilig gevoel. En dat is iets wat je vast niet had bedoeld met je opvoeding.

Een kind heeft een enorme behoefte aan veiligheid en geborgenheid. Het ervaart die behoefte als het weet waar het aan toe is, als een regel duidelijk is en ook gehandhaafd wordt. Sommigen hebben het idee dat

je eerst alle regels en verboden aan een kind moet uitleggen. Op deze leeftijd hoeft dat echt niet. Het heeft meestal ook geen of weinig zin. Het kind vraagt voortdurend om duidelijkheid: dat mag wel en dat mag niet en het waarom is nog niet van belang. Iets mag niet gewoon daarom, omdat pappa het zegt!

Als je kind in de eerste koppigheidsfase zit, zo rond het tweede en derde levensjaar, dan vraagt dat extra veel geduld van de opvoeder. Soms moet je het kind de ruimte geven. Jij kunt als opvoeder daar van te voren een tactiek bij uitstippelen. Dat kan een kind van twee of drie echt niet! Die heeft nog geen strategie. Die is alleen maar van binnenuit zijn/haar kleine willetje aan het oefenen.

Je kunt in die periode maar het beste proberen te voorkomen dat je in een machtsstrijd belandt. Hoe makkelijk kun jij je als ouder daartoe laten verleiden. Als je hebt gezegd: "Eerst je bord leeg eten, dan mag je pas van tafel", dan kan het wel eens een lange zit worden, als je ten minste je eigen woorden serieus neemt.

Ook voor die koppigheidsfase geldt dat je een kind niet verantwoordelijk kunt stellen voor zijn daden. Jij bent wel verantwoordelijk te houden, voor je wijze van opvoeden.

De kleuterleeftijd

In deze leeftijdsfase verandert er nog niet zo veel ten opzichte van de vorige. Een vierjarig kind kun je feitelijk nog niet verantwoordelijk stellen voor zijn/haar daden. Je kind is op die leeftijd nog niet van uit zichzelf gemotiveerd om te gelioorzamen. Je kind gehoorzaamt jou om jou te vriend te houden. Kon je dan wel spreken van zondebesef bij een kind?

Opvoeden is dan in feite het trai-

nen van de gehoorzaamheid. Door je kind regels voor te houden en ze ook te handhaven vorm je het geweten. Her zal je nog wel eens overkomen dat je bons wordt of teleurgesteld raakt. Jij bent als opvoeder tenslotte ook mens die ruimte nodig heeft en die ook fouten kan maken. Probeer steeds opnieuw in de peiling te houden in welke ontwikkelingsfase je kind zit. En houd daarbij je bedoeling in het oog: je hent inimers aan het trainen. Iemand die traint heeft juist bemoediging nodig. Dat kan soms ook betekenen dat je toch stevig laat merken dat dit zo echt niet kan. Bijvoorbeeld als je kind van vijf zijn kleine zusje slaat. Grijp dan echt in. Je kind inag dan door een 'pedagogische tik' best merken dat dit gedrag echt ongepast is.

Je kind is wel onophoudelijk bezig je grenzen te verkennen.

Soms hoor je een ouder in de opvoeding tegen een kleuter zeggen, als het een koekje van de schaal heeft gepakt: "Daarmee doe je pappa een groot verdriet, en de Here God ook." Deze uitspraak is veel te zwaar, zeker voor een kind van vier. Je laadt daarmee een onmogelijk zware last op de schouders van je kind. Het kan in de opvoeding soms overkomen alsof je kind jou als opvoeder onderuit wil halen. Vaar in de meeste gevallen is daar echt geen sprake van. Je kind is wel onophoudelijk bezig je grenzen te verkennen. Staat pappa echt voos wat hij zegt? Hoe hard is zijn nee nu eigenlijk. Een kind doet dat natuurlijk niet bewust. Dat gaat gewoon vanzelf, van binnenuit. Opvoeden is in feite grenzen stellen en je kind aan de hand nemen, maar vervolgens ook een kwestie van

ruimte geven. Je kind vraagt om duidelijke leiding. Dat geeft veiligheid. Goed leiderschap leidt tot zelfstandigheid. In het kader daarvan geef je je kind naar mate het ouder wordt ook steeds meer ruimte.

Het jonge basisschool-kind.

Het kind krijgt op deze leeftijd steeds meer idee van regels. Dit mag niet en dat mag wel. Zo krijgt het kind in deze leeftijdsfase zo langzamerhand kennis van de door de Here God gegeven regels. Je kind leert die regels ook meer toepassen. Je kunt het kind er ook op wijzen: "De Here God vindt het niet fijn als je liegt." Ze kunnen in deze leeftijdsfase de regels ook heel consequent doortrekken. Het is bij hen zwart of wit. Grijs lijkt niet te bestaan. Ze kunnen nog niet nuanceren.

'De Here Jezus weet heel goed hoe het is om zo oud als jij te zijn.'

Dat betekent tevens dat je kind langzamerhand beseft krijgt van zonde en van schuld voor God. Dat kan je kind heel hang maken voor God. "Is God nu hoos op mij. Hij houdt vast niet meer van mij." Op deze leeftijd krijg je zo prachtig mooi de gelegenheid om je kind te vertellen van de betekenis van het kruis van Jezus Christus, voor jou en je kind. "De Here Jezus heeft ook voor al jouw zonden betaald. Hij is zelf ook zes, zeven, acht en negen jaar geweest. Hij weet daarom heel goed hoe het is om zo oud als jij te zijn. Alleen Hij zondigde nooit. Daarom kun je Hem juist heel goed om vergeving vragen: Hij snapt je. En, Hij vergeeft het ook. Dat heeft Hij zelf beloofd." Dit kun je op deze leeftijd niet genoeg aan je kinderen voorhou-

den. Gebruik de gelegenheid die je ervoor krijgt. Dat kan bijvoorbeeld ook via bijbelverhalen. Daardoor kun je de kinderen de grootheid van Gods liefde en vergeving bekendmaken. Een paar bijbelverhalen die vergeving heel duidelijk maken: Mozes was een driftige man. Hij sloeg zelfs iemand dood. En toch wilde de Here God hem gebruiken om leider te worden van zijn volk. David heet 'de man naar Gods hart'. Hij nam de vrouw van een ander, liet haar man doden. Maar de Here wilde David dit toch nog vergeven, toen David zijn schuld aan Hem bekende. Naast de Here Jezus hing een moordenaar aan het kruis. Eerste spotte hij ook nog met de Here Jezus. Later kwam Wij nog tot geloof. En Jezus zei tegen hem: "Heden zult gij met Mij in het paradijs zijn." Op deze leeftijd is het contact met God bij een kind vooral op het gevoel gebaseerd. Het kan vol overgave zingen en zo ontroerend mooi natuurlijk in het eigen gebed met God in de hemel spreken. Laat daarom ook je gevoel meespreken. Daarom is het belangrijk om over zonde en vergeving niet op een zakelijke manier te praten. Laat je kind maar merken, dat God echt hoos is over de zonde, maar dat Hij ook graag vergeeft. Ben je als opvoeder ook verslagen over je eigen zonden? Sta je zelf nog wel eens met tranen in de ogen van verdriet over je zonden bij het kruis? Ben je zelf verwonderd over de grootheid van Gods genade? Als dat in de gesprekken met je jonge kind doorklinkt leert het ook beseffen wat zonde en genade in je leven betekenen.

Kind uit de bovenbouw

Kinderen van tien jaar en ouder willen graag weten hoe de dingen in elkaar zitten. Je kunt veel informatie aan ze kwijt. Hoe zit

dil en hoe werkt dat? Dat geldt bijvoorbeeld in dit verband ook **voor** de regels die je aan je kind wil Iern. Waarom wil ik dit zus en dat zo? Wat wil God wel en wat wil Hij niet en waarom eigenlijk? Bijvoorbeeld: Waarom vindt de Here God stelen niet goed?

De kinderen kunnen nog niet abstract denken. Dus bij het de uitleg gebruik je concrete voorbeelden. In dit verband zou het kunnen zijn: De Here God weet precies wat Hij aan ieder mens geeft. Dat is genoeg voor **hem** of voor haar. Als iemand daarvan steelt hmoeit Hij zich met Gods plan. Hij eert God niet. Hij zegt eigenlijk: u **hebt** het niet goed verdeeld. **Daarmee** wordt God beledigd.

De kinderen houden zich graag heel stipt aan de regels. Als je de regel overtreedt hen je voor hen dadelijk een enorme zondaar. Bijvoorbeeld: Als je buurman niet gelooft zeggen 7e hem recht in het gezicht waar hel op staat: "Dan kom jij niet in de hemel." Als jij je kind straf geeft, omdat jij ervan overtuigd bent dat het iets verkeerd heeft gedaan, terwijl her kind zelf meent in zijn recht te staan, dan kan je kind het daar heel moeilijk mee hebben.

Op deze leeftijd is het zondebesef al behoorlijk ontwikkeld. Dat vraagt ook dan om een tactvolle bijbelse opstelling van de opvoeders. Laat hij hel bespreken van zonden en gebreken Gods liefde blijven doorklinken.

Het kind heeft op deze leeftijd ook sterke behoefte aan een stuk bemoediging. Je kunt jezelf er soms op hecrappen dat je je kind bijna alleen maar wijst op dingen die niet goed gaan. Maar als je alleen maar negatieve opmerkingen maakt tegen **je** kind, dan kan daardoor bij je kind een verkeerd beeld van God ontstaan. God is dan iemand die altijd op je fouten zit te letten. Hij schrijft

ze allemaal op en Hij vergeet ze nooit, en straks bij de eindafrekening krijg je het wel te horen. Als het beeld van God er voor je kind zo bijstaat, dan betekent dat je dan juist veel over Gods genade vertelt en dat je zelf ook veel van die genade en liefde van Hem in jouw daden laat zien. Kinderen(en wijzelf ook!) hebben het nodig, voor de beeldvorming van God, dat de complimenten op een evenwichtige manier worden afgewisseld met opmerkingen over dingen die anders zouden moeten of kunnen. Probeer maar eens na te gaan hoeveel complimenten jij je kind vandaag hebt gegeven en hoeveel negatieve opmerkingen daartegenover staan.

Laat bij het bespreken van zonden en gebreken Gods liefde blijven doorklinken.

Een kind van twaalf jaar kan soms ook zo maar in paniek raken. Midden in de nacht kan je kind van twaalf dan aan de rand van je bed staan: "Ik kan niet slapen, want ik hen zo hang. Ik ben vast veel te zondig voor God. Ik ga vast naar de hel." Dan mag je naast je kind gaan staan. letterlijk en figuurlijk, de arm om hem heenslaan je kind dicht tegen je aan trekken en troosten: "Inderdaad, jongen, zo staat het er ook met pappa of mamma voorvoor. Er is maar een uitweg: en dat is Jezus. Als ik Die niet had...." De diepte van het van genade leven is voor ons allen moeilijk te begrijpen. We willen er eigenlijk niet aan. Al vanaf ons tweede jaar roepen we "Ikke sellef doen" en afhankelijkheid willen we liever niet. Op een vraag in groep acht van de basisschool: "Hoe kun je op de nieuwe hemel aarde komen" is het antwoord van de kinderen bijna steevast: Door Gods geboden te houden. Dat doet de vraag rijzen: leggen

we in de opvoeding toch nog te veel de nadruk op het moeten, in plaats van het uit genade leven?

Puberteit

De puhertcit is de tijd van onze-kerheid en twijfel in het leven van een jongere. Dat geldt ook ten aanzien van God en zijn vergevende genade. Wal mag eigenlijk wel, wat niet? Je kind wil zichzelf worden. Tot nu toe had jij als opvoeder de leiding. Een kind moet door **alle** levensvragen heen kruipen, om ze zich eigen te maken. Het is niet zo omdat jij het zegt. Dat kan je een hoop zorgen opleveren. Soms ben je als ouders wel eens wanhopig. Waar moet dat ooit op uitkomen?

Wat is je rol als opvoeder in deze periode? Die rol is niet minder belangrijk geworden. Ze hebben je hard nodig, om zich aan je te kunnen spiegelen. Ze testen je mening uit, werpen daar enorm veel tegenin. Ze maken je uit voor 'ouderwets' en 'achterhaald'. "Jullie komen uit een andere tijd. Jullie snappen er niets van!"

Maar als jij je kind een half uur later buiten zou horen praten tegen zijn vrienden, dan staat hij daar juist jouw mening met verve te verdedigen.

In deze periode ontwikkelt je kind zich ook lichamelijk. Het seksuele bewustzijn groeit. Daardoor komen zelfbevrediging oftewel masturbatie in beeld. Dat kan er in de pubertcit toe leiden dat kinderen met een enorm schuldbesef gaan rondlopen. Ze voelen zich falen ten opzichte van God. Ik wilde het niet en het gebeurde toch weer. Het vraagt de nodige aandacht van de opvoeder. Maar ook een standpuntbepaling. Hoe sta je tegenover de zelfbevrediging? Wat zegt de bijbel daarover? In elk geval probeer je als opvoeder de eindeloze genade van God

daar tegenover te blijven stellen. Hoe vaak ben je zelf niet in deze kuil gevallen, of hoe vaak zondigde jij niet tegen hetzelfde gebod? Genade is een belangrijk sleutelwoord bij het opvoedend gesprek met je puber.

Ze hebben je hard nodig, om zich aan je te kunnen spiegelen.

Naarmate het kind ouder wordt vraagt het ook om steeds meer ruimte in zijn leven. Een kind van rond de vijftien jaar is qua ontwikkeling inmiddels in staat onafhankelijk een eigen mening te vormen. **Het** kan dan zodanig afstand nemen van de mening van anderen, dat het daar vervolgens zelf een conclusie uit kan trekken. Datzelfde geldt ook voor zijn houding ten aanzien van Gods regels. Je kind ziet steeds meer de samenhang tussen de geboden van God. Anderzijds blijft je kind ook in deze periode behoefte houden aan jouw voorbeeld. Met name het voorbeeld van de zondaar die alleen door genade van God gered kan worden. **Het** is dan zo mooi: De ene zondaar voedt de andere zondaar op. Ze leren aan elkaar: alleen door genade word je zalig! Kinderen leren dat op deze leeftijd pas echt beleven. Er kan dan ook een enorm geloof-senthousiasme ontstaan. Je ziet ze dan bijvoorbeeld 'uit hun dak' gaan in een gospelkoor. Of ze gaan helemaal voor een stukje liefdadigheid. Ze kunnen heftig discussiëren over recht en onrecht in de wereld. Wat is het prachtig als je dit bij je kind ziet ontslaan.

kent voor de *opvoeders*: Laat je steeds opnieuw vullen aan de voet van het kruis met de liefde van Christus. Opvoeden met zondebesef vraagt niet om stoere ouders, maar op een vader en een moeder die op de knieën gaan, en dat niet voor de show. Want dat hebben je kinderen snel in de gaten. Maar omdat je niet anders kunt. Dit proeven ze. En als je kind de smaak van die genade te pakken krijgt door Gods Geest, dan *'ben* je samen rijk. De gelijkenis uit Mattheus 18: 21-35 laat zien hoe het werkt. Een man met een onbetaalbaar hoge schuld, dreigt alles kwijt te raken. Dan blijkt de genade van de heer: Hij krijgt vrijspraak! Ongelooflijk. De grote schuld is weg. Als je dat beseft als opvoeder, dan mag dat de rest van je leven tekenen.

Opvoeden met zondebesef is opvoeden in de genade!

Hoe zou je als opvoeder het zondebesef kunnen weglaten uit de opvoeding. Je kind zou niet leren beseffen wat genade is. Want dat is feitelijk opvoeden met zondebesef: opvoeden in de genade!

Jetze J.D. Baas is directeur van een gereformeerde basisschool en mede-hoofdredacteur van het opvoedingstijdschrift "Aan de hand".

Persbericht

Werkgroep Voorlichting Kerkelijke Ontwikkelingen

De regionale Werkgroep Voorlichting Kerkelijke Ontwikkelingen voor de Noord-West Veluwe organiseert op vrijdag 13 september een openbare informatie-avond. De G.S. van Zuidhorn 2002 heeft voor de zomervakantie o.a. een besluit genomen over de zondag. In dit verband hoopt dr. S. de Maric op deze avond te spreken over het onderwerp 'Is de rustdag een gebod?' Na de voordracht is er gelegenheid voor discussie en het stellen van vragen. De bijeenkomst zal worden gehouden in de Andreaskerk, Voorthuizerstraat 14 (N 303) te Putten en begint om 20.00 uur. Voor inlichtingen kunt u bellen naar 0341-550090.

Laat leven, laat leren, geef toekomst!

De Stichting Redt een Kind kenmerkt zich door:

- duurzame hulp aan kinderen
- materiele en geestelijke hulp
- laag kostenniveau
- versterking door lokale christelijke organisaties

U kunt helpen door:

- financiële adoptie van een kind
- een gift van één van de vele projecten

Bel ons voor meer informatie.
Help Redt een Kind helpen!

Stichting Redt een Kind
Postbus 87 • 7730 AB Ommen
Tel. 0529-455907 • Fax 0529-455809
E-mail: info@redteenkind.org • Giro 1599333
www.redteenkind.org

Tenslotte

Opvoeden met zondebesef is een wezenlijk onderdeel van de opvoeding. Het vraagt van de ouders om echt te zijn. Dat bete-

HELP AFGHAANSE VLUCHTELINGEN

Help helpen! Geef o.v.v. 'Noodhulp Afghanistan'

ZOA
VLUCHTELINGEN ZORG
Giro 550
Apeldoorn

WOORD DAAD
Giro 3020900
Gorinchem

DE GEZANGENKRITIEK HERHAALT ZICH (II - SLOT)

J. Smelik

kerk en liturgie

Deze artikelen gaan over de overeenkomsten die bestaan tussen kritiek die rond 1930 en in onze tijd geuit worden op 'nieuwe' gezangen. Het eerste artikel handelde over de bezwaren die verband houden met de geloofsopvattingen van dichters en de theologische context waarbinnen gezangen en liedbundels ontstonden. Behalve deze bezwaren was er bij de uitbreiding van de bundel *Enige Gezangen* in 1933 ook andersoortige kritiek die vandaag de dag in stelling gebracht wordt tegen nieuw-aangeboden liederen.

Wanneer in een gezang namen of uitdrukkingen gebruikt worden die niet (rechtstreeks) aan de Schrift ontleend zijn, wordt daar bezwaar tegen gemaakt omdat dit ongeoorloofd zou zijn. Het is zinvol om te bedenken dat dit soort kritiek ook in de eerste decennia van de twintigste eeuw geuit werd bij liederen die al jaren in ons *Gereformeerd Kerkboek* staan. Zo heeft Schilder in 1922 kanttekeningen geplaatst bij de uitdrukking 'leden van den Heer', die volgens hem "ons noch uit het kerkelijk spraakgebruik noch uit de Bijbel eigen is". Hij had daarom ook moeite met de versregels van een lied dat in de *Proeve van Uitbreiding* stond, en dat momenteel in ons kerkboek staat (gez. 25):

*Wij knielen voor Uw zetel neer,
Wij, Heer! en al uw leden.*

Wie in onze tijd bezwaren maakt tegen het vrijgeven van bijvoorbeeld het lied 'Zegen ons Algoede' (*Liedboek* gez. 456) omdat

de benaming 'Algoede' niet in de Schrift voorkomt, moet consequent zijn en ook opponen tegen de gezangen 25 en 29 ('Drie-eenc' komt niet in de Schrift voor) uit het *Gereformeerd Kerkboek*. Of vanuit een andere invalshoek geredeneerd: de vraag of we in ons gebed en lied benamingen voor God of uitdrukkingen mogen gebruiken die niet rechtstreeks aan de Schrift ontleend zijn, hebben we al Panglossief beantwoord. Bij gezangen is het wat dit punt betreft alleen de vraag of de benaming of uitdrukking ook recht doet aan wat de Schrift geopenbaard heeft.

Dogmatische kritiek

Evenals heden ten dage hielden in 1932 veel kritische kanttekeningen bij gezangen verband met de relatie tussen lied en dogmatiek. Bij diverse liederen werd betoogd dat ze dogmatische onjuistheden bevatten. Dat was bijvoorbeeld het geval ten aan-

zien van het bekende lied 'God, enkel licht' dat in 1933 aan de bundel werd toegevoegd. Uit de kerken werden inhoudelijke bezwaren aangetekend bij dit lied. Men zou volgens C. de Vries uit Velzen de kerk hier in de mond mogen leggen: "Ziet ons bevlekt met schuld bedekt". Dit zou ingaan tegen Numeri 23:21: "Hij schouwt geen ongerechtigheden aan in Jacob" (aldus de Statenvertaling). K. Schilder wees er echter op dat de Statenvertaling hier een onjuiste vertaling gaf.

De heer De Vries had ook inhoudelijke bezwaren tegen de versregel "misvormd door duizend zonden". Dat was volgens hem niet bijbels omdat niet mijn "duizend zonden" maar mijn zonde mij schuldig doet staan voor God. Schilder parcerde deze kritiek door op te merken dat de zonde zich openbaart in zonden: "... en zou men op dezelfde wijze niet Psalm 38 ongeschikt kunnen noemen?". De regel "Uw eigen Zoon heelt tot Uw troon den weg ons weer ontsloten" uit hetzelfde lied stuitte destijds ook op inhoudelijke bezwaren, omdat de versregel naar het oordeel van ds. Kamper een miskenning van 2 Korintiërs 5:19 was.

Het argument van dogmatische eenzijdigheid of onvolledigheid in gezangen, dat vandaag klinkt, klonk rond 1930 ook al. Het vierde couplet van het lied 'Wij loven U, o God, wij prijzen uw naam' (*Geref. Kerkboek* gez. 30) werd bekritiseerd om de twee slotregels:

**Gij hebt aan 't kruis voor ons den dood zijn macht ontnomen,
Zoo baandet G' ons de weg, om
weer tot God te komen.**

Ds. Kamper waarschuwde in zijn eerder genoemde brochure tegen deze versregels: "Men zij voorzichtig. Zoo licht sluipt met dit nieuwe gezang de dwaling binnen. Heeft Dr. Kuypcr ons niet altijd gewaarschuwd tegen een dergelijke eenzijdige verheerlijking van den Middelaar der verzoening?"

Gezangen bekritiseren vanwege hun (vermeende) dogmatische onhelderheid is ook niet alleen van onze tijd. In 1922 werd deze kritiek door K. Schilder geuit ten aanzien van het vierde couplet van Da Costa's lied 'Halleluja! Lof zij het Lam!' (*Geref. Kerkboek gez.* 19):

**Aanbidt den Vader in het Woord!
Aanbidt den Zoon, aan 't kruis
doorboord!
Aanbidt den Geest uit beiden!**

Deze versregels vond Schilder niet helder: "Wat moet men van den eersten en den laatsten regel maken? De uitleggingen kunnen zeer verschillend zijn; en dat moel niet bij een kerklied."

Oppervlakkig

Er zijn diverse gezangen (of passages daaruit) uit het *Liedboek* die momenteel bekritiseerd worden als te 'oppervlakkig'. Soortgelijke kritiek was er tachtig jaar geleden ook. De regels

**Dit is de dag, dien God ons
schenkt
Waaraan thans ieder Christen
denkt**

noemde Schilder "zéér mat".⁴ Dat vond hij des te meer een bezwaar omdat de regels stonden naast "de inderdaad zeer sterke woorden:

**Hem viere, wat in 't groot heet
Door Jezus is en wezen zal;"**

Volgens Schilder vroeg bij deze versregels alleen dat 'door Jezus' enige dogmatische toelichting. Bij het zevende vers van dit lied stelde Schilder de vraag of het wel juist is de dag van Christus' geboorte als de 'schoonste' te bestempelen: "Ik heb altijd geprekeerd, dat b.v. Pinkster méér is dan Kerstfeest, omdat de openbaring verder voortschrijdt."

Overigens betekende de kritiek die Schilder had op verschillende gezangen niet dat hij die gezangen dus niet opgenomen wilde zien in de gezangenbundel. Opvallend aan Schilders houding rond 1933 was namelijk dat hij een sterk voorstander was om de bundel uit te breiden met de door deputaten aangeboden liederen, ook al had hij tegen diverse liederen dogmatische, exegetische of taalkundige bezwaren. Markant was ook zijn afkeuring dat de gereformeerde kerken zelfstandig wijzigingen in gezangen aanbrachten die ook in andere kerkgenootschappen in gebruik waren. Een dergelijke oecumenische instelling was in de tweede helft van de twintigste eeuw in de vrijgemaakt-gereformeerde kerken niet meer aanwezig.

Er zouden meer voorbeelden te noemen zijn van inhoudelijke kritiek op de gezangen die in 1933 opgenomen werden in de gereformeerde gezangbundel. Daaronder zou ook *doorgeslagen* kritiek op de inhoud van liederen te vinden zijn. Een markant voorbeeld, dat ik u niet onthouden wil, is de kritiek die dr. C. Veltenaar in de *Kerkbode voor Tholen* (28 januari 1933) uitte op het 'Ere zij God' (*Geref. Kerkboek gez.* 11). Hij schreef n.a.v. het deputatenvoorstel om dit

lied op te nemen in de gezangenbundel: "Meenen de deputaten in gemoede, dat de Geref. Kerken op de Veluwe, op de Zuid-Hollandsche eilanden en in Zeeland dit lied in de eindeloze repetitie zullen zingen? Trouwens, ik heb tegen dit lied een groot bezwaar: 'Gij zult den naam des Heeren uws Gods niet ijdel gebruiken' (Exodus 20:7)".

Kritiek op faalgebruik

Behalve inhoudelijke bezwaren bestond er kritiek die meer de vorm van het lied betroffen. Daartoe behoorde vooral kritiek op het taalgebruik. Tegenwoordig hoor je geregeld kritiek op de gebezigde taal in diverse gezangen uit het *Liedboek*. Rond 1930 bestond dergelijke kritiek nok, alleen was die toen gericht op liederen die niomenteel nog steeds in het *Gereformeerd Kerkboek* staan. U moet hier vooral denken aan de liederen van Isaac da Costa.

Zo heeft K. Schilder in 1922 er geen geheim van gemaakt hoe hij dacht over het gezwollen taalgebruik van Da Costa. De bekende versregels uit Da Costa hemelvaartslied 'De dag der krooning is gekomen' (*Geref. Kerkboek gez.* 23)

**Aarde en hemel galmen
Sion van uw Psalmen
Davert her Heelal!**

typeerde Schilder als "het zwaardreunende Da Costa-geslacht". Hij was niet de enige die bezwaar had tegen het gezwollen taalgebruik in Da Costa's liederen. Ook ds. Meijer schreef in de *Kerkbode voor Hoogeveen* (29 april 1933): "Da Costa is ons in zijn lied te gezwollen, te bombastisch, te hoogdravend. (...) Als de synode mocht besluiten, den gezangenbundel uit te breiden, moge ze toch de kerken bewaren voor zulk een gerammel en gera-

tel." Schilder, Meijer en anderen kregen niet hun zin. Integendeel, Da Costa zou in de *Eenige gezangen* uit 1933 met opvallend veel liederen vertegenwoordigd zijn. Ook in het *Gereformeerd Kerkboek* nemen ze een prominente plaats in.

Zolang wij zoveel liederen van Da Costa in ons kerkboek hebben staan, komt kritiek op (vermeend) verouderd taalgebruik in het *Liedboek* ietwat ongeloofwaardig en geforceerd over. Temeer omdat die kritiek nauwelijks geuit is t.a.v. de gezangbundel uit het *Gereformeerd Kerkboek*.

Besluit

We zien dus dat verreweg de meeste bezwaren die in de jaren twintig en dertig tegen liederen uit de *Eenige gezangen* ingebracht werden, nu gebruikt worden tegen liederen uit het *Liedboek voor de Kerken*. De gezangskritiek herhaalt zich. Zowel aan het begin van de twintigste eeuw als nu wordt kritiek op gezangen in belangrijke mate ingegeven door het feit dat de liederen uit een *bepaalde* liedbundel geselecteerd zijn. Nu is de argwaan tegen het *Liedboek voor de Kerken* begrijpelijk. Dal wil zeggen: het feit dat dit liedboek in de jaren zestig en zeventig van de twintigste eeuw ontstond in kerkgenootschappen waar essentiële gereformeerde beginselen losgelaten werden en waar de nieuwe liedbundel als een 'mijlpaal in de occumene' werd begroet, maakt het begrijpelijk dat vrijgemaakten zich destijds klip en klaar distantieerden van het *Liedboek*. Dat we daarbij onze kritiek op de inhoud van deze liedbundel dikwijls veel te hoog ingezet hebben en dus niet staande kunnen houden, doet daar niets aan af. Na bijna dertig jaar kun je vaststellen dat de negatieve reacties de

positieve aspecten van het *Liedboek* veel te veel naar de achtergrond hebben verdrongen. Er zijn grote woorden geschreven die ingeslikt moeten worden, zoals we die in 1986 ook t.a.v. de Interkerkelijke Berijming grotendeels hebben ingeslikt.

Het soort kritiek dat momenteel geuit wordt tegen gezangen uit het *Liedboek voor de Kerk* (1973) is niet specifiek van deze tijd maar was zeventig, tachtig jaar geleden ook te horen bij de beoordeling van liederen die nu algemeen geaccepteerd zijn. Hiermee wil ik de moeite die sommigen binnen onze kerken met Liedboek-liederen hebben, niet bagatelliseren. Evenmin wil ik 'fouten' in Liedboekgezangen vergoelijken door te wijzen op soortgelijke 'fouten' in gezangen die we al decennia lang zonder problemen zingen. Wel wil ik hiermee de kritiek *zélf* ter discussie stellen. Zijn het wel 'fouten' in de Liedboek-liederen zelf? Of bestaan die 'fouten' slechts bij de gratie dat de bekritiseerde liederen in een bepaalde bundel staan? Is er sprake van het meten met twee maten? Interpreteren en beoordelen we psalmen en reeds aangenomen gezangen met andere criteria dan liederen die onlangs vrijgegeven zijn en die uit een liedbundel komen welke gebruikt wordt in kerkgenootschappen waar wij principieel van verschillen? Van tweeën één: of we beoordelen alle liederen (inclusief psalmen en gezangen uit het *Gereformeerd Kerkboek*) op dezelfde manier en met dezelfde criteria, of we spreken af om bij Liedboek-liederen niet opeens kritiek in stelling te brengen waarmee je eigenlijk ook psalmen en reeds vrijgegeven gezangen kunt beoordelen. Wanneer we veel van de huidige kritiek op de Liedboek-liederen handhaven of misschien zelfs wel

honoreren, dan lijkt het me consequent om de gezangbundel uit de *Gereformeerd Kerkboek* nog eens te screenen op dezelfde kritische wijze en met dezelfde maatstaven en criteria die men nu alleen op het *Liedboek* loslaat. Er zullen dan nog heel wat gezangen ter discussie komen te staan. Afgezien van de liederen die hierboven al aan de orde zijn geweest, noem ik de volgende voorbeelden waarop je kritiek kunt loslaten die tot nu toe alleen tegen *Liedboek*-liederen ingebracht is:

1. Gezang 1 (De Tien Woorden) is van oorsprong bedoeld om in z'n geheel in de kerkdienst te zingen. De Wet werd dus niet door de voorganger gelezen, maar door de gemeente gezongen. Je zou dus als bezwaar tegen dit lied kunnen inbrengen dat de Wet niet hoort tot de antwoordende handelingen van de gemeente, maar zot die van Gods kant en dat het lied daarom niet in een gereformeerde bundel past.
2. Gezang 31 (God is getrouw, zijn plannen falen niet) bevat de versregel: "Hij kiest de zijnen uit, Hij roept die allen". Wie iets weet van de dichter-dominee Hendrik Picrson, zijn werk en opvattingen, die weet ook dat in deze versregel niet de gereformeerde uitverkiezingsleer bedoeld wordt. Picrson bedoelde met "de zijnen die God roept en uitverkiest" de maatschappelijke verschoppelingen die hij dagelijks ontmoette in de Helderlingstichten waarvan hij directeur was.
3. Gezang 32 (De kerk van alle tijden) is geschreven door Samuel John Stone die alles behalve een gereformeerde visie op de kerk had. Kunnen wij als gereformeerden dit gezang met deze achtergrond wel voor onze rekening nemen?
4. Gezang 33/34 (Een vaste

burcht is onze God) is een nieuwtestamentische bewerking van Luther over Psalm 46. Dit type lied is strijdig met de calvinistische opvattingen over het berijmen van psalmen, waarbij de oudtestamentische grondtekst zo goed mogelijk gevolgd moet worden. Het is daarom de vraag of we deze 'psalmverdringer' wel in ons kerkboek moeten houden. Temeer omdat het lied onlosmakelijk samenhangt met specifiek Lutherse opvattingen over de verhouding tussen Oude en Nieuw Testament.

5. Gezang 35 (Dankt, dankt nu allen God) is een herijming van een gedeelte uit één van de apocriefe bijbelhoeken, waarvan de NGB (art. h) zegt dat ze geen enkel punt van het geloof of van de christelijke godsdienst zou kunnen bevestigcn. Bovendien is het een vertaling van Jan Wit. Dat betekent dat we ons bij deze vertaling moeten realiseren dat achter de slotregel "de toekomst is zijn rijk" een ongereformeerde visie op het koninkrijk van God schuilgaat.

Het zal duidelijk zijn dat ik niet pleit om herziening van het *Gereformeerd Kerkboek* omdat er diverse liederen in staan waarop soortgelijke kritiek uit te nefen valt als op gezangen uit het *Liedboek*. Integendeel, ik zou willen pleiten voor een evenwichtige en realistische beoordeling van gezangen die door deputaten Kerkmuziek aangeboden worden. Tot het evenwichtig en realistisch beoordelen hoort dat we niet *selectief* kritiek in stelling, brengen, namelijk alleen dan wanneer het gaat om liederen die nog *niet* in het *Gereformeerd Kerkboek* staan. Als we bepaalde criteria aanleggen en op grond daarvan liederen afwijzen, dan moeten we met dezelfde criteria ook leggen naast de psalmen en de gezangen die in

het *Gereformeerd Kerkboek* staan. Dat heb ik met dit artikel willen onderstrepen.

Last but not least heb ik met dit artikel ook op een mechanisme willen wijzen, waar we mee te rekenen hebben in onze gezangdiscussies. Het mechanisme namelijk dat veel kritiek vervalt wanneer bekritiseerde liederen eenmaal door de tijd of door opname in een andere bundel wat losgeweekt zijn van hun oorspronkelijke bron. Zo kun je meemaken dat een lied uit de *E&R-Bundel* met enthousiasme ontvangen wordt, terwijl hetzelfde lied kritisch bekeken wordt wanneer je vermeldt dat het uit het *Liedboek* komt.

Voor alle duidelijkheid: indien in een liedtekst ongereformeerde, onschriftuurlijke zaken staan, dient het lied afgewezen te worden. Daarover bestaat geen verschil van mening. Maar bij de nieuwste liederen die momenteel ter discussie gesteld worden, gaat het om de vraag hoe de teksten geïnterpreteerd worden: vanuit wat we weten over de theologi-

sche gedachtewereld van de dichter (of samenstellers van het liedboek), of vanuit onze eigen gereformeerde opvattingen. En in deze gevallen is het nu eenmaal een vaststaand gegeven dat zangers altijd automatisch liedteksten interpreteren vanuit hun eigen situatie, vanuit de context waarin het lied gebruikt wordt, en met hun eigen stelsel van normen, waarden en opvattingen. Deze wetmatigheid kan alleen doorkruist worden wanneer de liedtekst zelf klip en klaar stellingen onder woorden brengt die niet bij de opvattingen en de leefwereld van de zanger passen.

Dr. J. Smelik is musicoloog/hymnoloog en woont in Zuidhorn

¹ *De Reformatie* 15 jrg. nr. 18 (1 februari 1935), pag. 148.

² Kamper. *De gezangenkwestie*, pag. 68.

³ *Gereformeerde Kerkbode voor de Classis Gorinchem* 9 jrg nr. 1 h (29 april 1922).

⁴ *Gereformeerde Kerkbode voor de Classis Gorinchem* 9 jrg nr. 1 h (29 april 1922).

Administratie
Gereformeerde
Bijbelstudiebond
Postbus 7,
9780 AA Bedum
Tel. 050-3013636

e-mail:
administratie@
bijbelstudiebond.nl

*De Gereformeerde
Bijbelstudiebond
ondersteunt
met
allerlei
MATERIAAL
uw bijbelstudie*

Concreet leven met God - ook met je verstand!

Naar aanleiding van een congres over apologetiek (Hope 21) te Boedapest schreef Timon Ramaker in Ophouw van 27 juni:

Er wordt weer meer over apologetiek gesproken – ook in Nederland. Er is een andere tendens in ons land die misschien daar wat mee te maken heeft. Filosofie is 'in'. Roeken met titels als 'Denkprikkels' en 'Denken doorzien' verkopen goed.

Het tijdschrift *filosofie Magazine* gaat spaarzame successen als *Psychologie Magazine* achterna, de filosofiefaculteiten krijgen sinds lange tijd weer meer studenten. de maand april was de Maand van de Filosofie en als u nog niet overtuigd bent van het andere klimaat: de christen-filosof Donycwerd, waar toch al lang wat lacherig over werd gedaan, haalde dit voorjaar het redactioneel commentaar van Trouw en werd daarin bijna de hemel in geprezen.

Opvallend. Leven we immers niet in een postmoderne tijd waarin de rede afgeschreven is, waar er geen geloof aan waarheid wordt gehecht, waar het denken gewantrouwd wordt omdat het zo snel door een machtsdrang geleid wordt? Opvallend ja.. Leefden we niet in een tijd waarin het meer om gevoelens ervaring dan om denken en consistentie gaat, waar psychologische self-help boeken en titels over time- en imagemanagement vele malen meer populair zijn dan filosofische of nog vaker: dogmatische boeken? Heel opvallend.

Maar wat betekent deze belangstelling? Zijn we in onze cultuur de psychologische benadering wel mee? Te veel en te lang naar

onszelf gekeken? Krijgen we het gevoel dat liet misschien voor een periode goed was. maar dat we verder moeten kijken, vooruit, de wereld in? Zoeken we weer een bepaalde soliditeit, een kritische blik op alle al-te-persoonlijk therapietjes en ideetjes? De filosoof als meer zakelijke gesprekspartner, die niet alleen meepraat, kietelt, maar als een ingehuurde extreme eens de spiegel voorhoudt? De filosofiepraktijk is intussen al een geaccepteerd alternatief voor de business van psycholoog of therapeut. En de gemeente Almere is sinds 2 juni op zoek naar een heuse stadsfilosoof, 'die politiek, bedrijfsleven, bewoners en maatschappelijke organisaties moet ondervragen over hun toekomstbeeld van de stad'. Modieuze of een poging om door al het doorgeprofessionaliseerde en gespecialiseerde beleidsjargon heen te prikken?

Pendelbeweging

Ik denk dat hier wel wat inzit. Je *soa de postmoderne beweging van ratio naar ervaring een romantische kunnen noemen*. En romantiek is historisch een tegenbeweging. *Een correctie, maar niet in balans en dat houdt dus een keer op. Misschien zitten we op dat moment*. Misschien heeft de wereld- en landspolitieke conjunctuur dat ook wel versterkt. Maar ik ben er niet zeker van. En het is in ieder geval geen retro. Er is weliswaar veel meer plek voor het redelijke argument. voor 'de inhoud') J.P. Balkenende); mensen zoeken meer richting om eigen gevoelens te kunnen duiden en plaatsen, maar de populaire filosofieboeken en filosoofcoaches hebben een ander karakter dan boeken bijvoorbeeld die van de jaren na de Tweede Wereldoorlog (van Sartre tot Foucault, Marcuse tot

G.J. van Middelkoop

Habermas). Geen complete denkmodellen, maar fragmentarisch. Ze werpen een blik op filosofen uit de geschiedenis. brengen dat in verband met onze cultuur. vaak zijn ze ook sterk biografisch, gestempeld door het leven. Wel goed geschreven, ze suggereren, willen een spiegel zijn. Ze zijn meer persoonlijk, minder abstract. Filosofie als levenskunst.

Spelenderwijs

Wat betekent dat voor de apologetiek? In ieder geval geen retro van de klassieke apologetiek, maar wel degelijk *volop ruimte voor een intellectueel betoog over leven met God* Voor apologetiek die *niet meer rationalistisch*, maar *wel volop rationeel* is. Voor apologetiek die niet abstract is, maar met verstand reageert op wat er aan uitgesproken en onuitgesproken vragen in mensenlevens en cultuur leeft.

Een apologetiek dus die niet alleen maar het verstand, maar ook gevoel en verbeelding aanspreekt. Een apologetiek die suggereert. die op intelligente manier zich geeft op Gods werkelijkheid, een apologetiek die volop Gods werkelijkheid verbeeldend bezig is. Die spelenderwijs mensen Gods werk laat zien. Want ons leven is niet zomaar dat wat jij ervan maakt of vindt, maar Gods gave. Dat is de achillespees van een echte christelijke apologetiek. Daarom is het belangrijk dat apologetiek pas opkomt nadat er geleefd is en pas spreekt nadat het leven met

Gods vragen of verhazing opgeroepen heeft. Dat is toch de context van 1 Petrus 3:15 ('altijd bereid tot verantwoording aan al wie rekenschap vraagt van de hoop, die in u is...'). Deze basis voor de apologetiek heeft weinig te maken met abstract denken en alles met gewoon, dagelijks leven.

Apologetiek is door en door praktisch, broodnodig en voor meer dan intellectuele bollebozen. Met gaat niet om een intellectueel steekspel of om God verdedigen (lees Rietkerks bijdrage aan Hope 21!). Het veronderstelt *concreet leven met God, om* luisteren en vervolgens *een echt cultureel en persoonlijk relevant gesprek*. Tja, apologetiek is de kunst van culturele communicatie. Omdat God van alle mensen *mét* al hun vragen en zoeken houdt.

Persbericht

10 jaar Gereformeerd Appel

gebedsavond op 7 september 2002...

krijgt vervolg in serie bijeenkomsten door hele land

Het Gereformeerd Appèl slaat het komend jaar een andere weg in. De gebedsbijeenkomst op 7 september vormt de opmaat voor een aantal samenkomsten op verschillende plaatsen in het land. Het is voor het eerst dat het Gereformeerd Appèl door het hele jaar heen *bijeenkomsten* belegt.

Aanleiding voor de 'uitbreiding' is het tienjarig bestaan van *het* Appèl, dat in 1992 werd opgericht. Door letterlijk door het land te bewegen, wil het Gereformeerd Appèl zichtbaar maken dat het een gebedsbeweging in beweging is. Gebed, verootmoe-

diging en ontmoeting-over-kerkgrenzen-heen is ook na tien jaar nog nodig.

Reden tot vreugde?

Want je kunt je afvragen of het feit dat het Gereformeerd Appel nu tien jaar bestaat, een reden mag zijn voor bijzondere dankbaarheid. Zou het niet veel mooier zijn als de kerkelijke eenheid in de afgelopen jaren zijn beslag zou hebben gekregen? Het nadenken en discussiëren over deze vraag brengt de beoogde eenheid niet veel dichterbij. Meer bemoediging gaat uit van het tellen van de zegeningen! Want zegen op *het* werk van velen die *zich* voor de *zaak* van de eenheid hebben ingezet *was* er de afgelopen jaren in ruime mate. Wie er even de tijd voor neemt *ziet* dat *er* in een periode van *niet* meer dan *tien* jaar echt geweldig veel is gebeurd! Op 11 van plaatsen zijn contacten tussen gemeenten gelegd of verstevigd, soms door een periode van teleurstellende ervaringen heen.

IR beweging

De eerste bijeenkomst wordt Deo Volente gehouden op 7 september in Amersfoort. Daarna volgt in het najaar een bijeenkomst in Enschede, rond de jaarwisseling gevolgd door Groningen. In het voorjaar hopen we het westen aan te doen (Haarlem/Amsterdam) om voor de zomer weer ergens in het midden van het land te eindigen. De avonden worden samen met leden van lokale gemeenten georganiseerd voor wie een speciaal draaiboek is gemaakt.

Praktische informatie

Op de bijeenkomst in Amersfoort gaan de volgende predikanten voor:

Prof. H.G.L. Peels uit Apeldoorn, (CGK)

ds. J.J. Schreuder uit Spakenburg (GKV)

ds. G.J. Zwarts uit Breukelen. (NGK)

Voorafgaande aan de gebedssamenkomst, die om 19.30 uur begint, wordt een sing-inn gehouden o.l.v. Peter Sneep. Hij heeft ook de muzikale leiding van de samenhang tijdens de gebedssamenkomst. De sing-inn begint om 18.30 uur.

Plaats van samenkomst is het kerkgebouw "De Lichtkring", Laan naar Emicieler 1 in Amersfoort (rel. 033 - 45 59 998).

Over het Gereformeerd Appèl
Het Gereformeerd Appèl, dat in 1992 is opgericht op initiatief van leden van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt, de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Nederlands Gereformeerde Kerken, is een gebedsbeweging die bijzondere aandacht vraagt voor het gebed voor eenheid onder christenen en voor kerkelijke eenheid.

Meer informatie is ook te vinden op de vernieuwde website:
<http://www.gereformeerdappel.nl>

(voor 'n toekomst zonder complicaties)

Geef s voor diabetes

Diabetes (suikerziekte) kan leiden tot complicaties, zoals bv. nieraandoeningen. Hierdoor kunnen de nieren het laten afweten.

Dialyse of niertransplantatie is dan noodzakelijk. Onderzoek m.w.r. een oplossing brengen voor diabetes en bijkomende complicaties. Geef dit onderzoek dat extra zetje in de rug. Voor 'n toekomst zonder complicaties.

Diabetes Fonds Nederland, Amersfoort. Tel.: (033) 46 22 055

Waarborg voor een verantwoorde fondsenwerving en -besteding.

POSTBANK 5766